
Tid att tala – Tid att tåga

Bikthemlighet och tystnadsplikt
i kyrkan

© Kyrkostyrelsen, Helsingfors 2011

ISBN 978-951-789-362-6 (PDF)

Publikationer från Evangelisk-lutherska kyrkan i Finland 2011:1

TILL LÄSAREN	5
1 SAMMANDRAG	7
2 KYRKAN OCH TYSTNADSPLIK TEN	10
2.1 Kyrkans ämbete	10
2.2 Bikt och själavård	11
2.3 Bikt och tystnadsplikt	13
3 LAGSTIFTNING	14
3.1 Förhållandet mellan kyrkolagen och den övriga lagstiftningen.....	15
3.2 Kyrkolagen och kyrkoordningen.....	16
3.3 Övrig lagstiftning.....	19
4 TYSTNADSPLIK T UTIFRÅN YRKE	32
4.1 Allmänt.....	33
4.2 Präster.....	34
4.2.1 Bikthemlighet.....	34
4.2.2 Vittnesplikt	35
4.2.3 Anmälningsskyldighet.....	40
4.2.4 Skyldighet att lämna uppgifter.....	43
4.3 Kyrkans övriga anställda	44
4.3.1 Tystnadsplikt.....	44
4.3.2 Vittnesplikt	45
4.3.3 Anmälningsskyldighet.....	47
4.3.4 Skyldighet att lämna uppgifter.....	47
4.4 Särskilda frågor som gäller vissa grupper av tjänsteinnehavare.....	47
4.4.1 Familjerådgivare.....	47
4.4.2 Präster som arbetar inom institutioner, organisationer och myndigheter	50
4.5 Utlämnande av uppgifter som en process.....	51
5 FÖRTROENDEVALDA OCH FRIVILLIGA MEDARBETARE	53
6 SAMARBETSSITUATIONER	54
6.1 Samarbete	55
6.2Handledning och konsultation	56
BILAGOR.....	58
Bilaga 1. Biskopsmötets redogörelse över samordningen av bikthemligheten och barnskyddet	58
KÄLLOR OCH LITTERATUR.....	67

TILL LÄSAREN

I fråga om tystnadsplikt gäller enligt 6 kap. 3 § i kyrkolagen de bestämmelser om tystnadsplikt som föreskrivs i kyrkolagen men också bestämmelserna i lagen om offentlighet i myndigheternas verksamhet. Kyrkans anställda är alltså bundna av kyrkolagen och dessutom av andra lagar som innehåller bestämmelser om tystnadsplikt.

Kyrkostyrelsen publicerade år 2002 boken *Kirkon työntekijän vaitiolovelvollisuus*, som även utkom på svenska under namnet *Tystnadsplikt för kyrkans anställda*. Publikationen har visat sig vara mycket nödvändig bland annat i utbildningen av kyrkliga medarbetare. Ändringar i lagstiftningen har lett till ett behov av att uppdatera boken.

Kyrkostyrelsens ämbetskollegium tillsatte därför den 11 december 2008 en arbetsgrupp för att arbeta med en uppdatering. Till arbetsgruppens ordförande utsågs chefen för kyrkans gudstjänstliv och musik Kai Vahtola (Kyrkostyrelsen, Gudstjänstliv och musik) och till medlemmar chefen för sjukhussjälavården Kirsti Aalto, (Kyrkostyrelsen, Kyrkans Sjukhussjälavård), stiftssekreterare Heli Aaltonen (Åbo ärkestift), förvaltningschef Sari Anetjärvi (Esbo kyrkliga samfällighet), diakonisekreterare Anna Kalske (Esbo kyrkliga samfällighet), professor Paavo Kettunen (Joensuu universitet), ledande branschsekreterare Pia Kummel-Myrskog (Kyrkostyrelsen, Kyrkans central för det svenska arbetet), utbildningssekreterare Tero Pulkkinen (Kyrkostyrelsen, Kyrkans familjearbete), sekreteraren för kriminalarbetet Sami Puumala (Kyrkostyrelsen, Kyrkans diakoni och samhällsansvar). Sekreterare för arbetsgruppen blev pastor Johannes Alaranta (församlingen Maarian seurakunta). Avdelningschefens sekreterare Tuula Lonkainen har fungerat som arbetsgruppens tekniska sekreterare. Ecklesiastikrådet Pirjo Pihlaja har deltagit i den slutliga bearbetningen av texten.

I denna publikation förklaras tystnadsplikten sådan den gäller enligt nuvarande finländsk lagstiftning. Boken inkluderar också sådana specialfrågor som har uppstått inom vissa verksamhetsområden eller som behandlats i offentligheten. Under våren 2010 uppstod en offentlig debatt som framför allt fokuserade på sexuellt utnyttjande av barn.

Vi tar här upp de begrepp som definierar tystnadsplikten i kyrkan. Bikt hemligheten står för den form av tystnadsplikt som gäller präster och lektorer i tjänst, när de har fått veta något via bikt eller själavård. Vittnesplikt innebär en skyldighet att vittna vid rättegång. Anmälnings-skyldighet innebär de situationer då en anställd enligt lagen ska meddela myndigheterna om vissa brott eller om att den som anmälan gäller är i behov av skydd.

I lagen om offentlighet i myndigheternas verksamhet (nedan offentlighetslagen) används termen tystnadsplikt (23 §), som innebär att en person inte har rätt att röja en handlings sekre-

tessbelagda innehåll eller en uppgift som vore sekretessbelagd om den ingick i en handling. Inte heller någon annan omständighet som personen har fått kännedom om i samband med sin verksamhet hos myndigheten och för vilken tystnadsplikt föreskrivs genom lag får röjas. Det spelar alltså inte någon roll om man fått veta något exempelvis via ett dokument eller genom någons muntliga berättelse eller om man sett informationen på något annat vis. Bestämmelser om tystnadsplikt finns också i 6 kap. 3 § i kyrkolagen.

Helsingfors den 20 januari 2011

Kai Vahtola

Johannes Alaranta

1 SAMMANDRAG

Avsikten med denna publikation är att hjälpa kyrkans anställda att finna lösningar i olika situationer som gäller tystnadsplikt. Nedan följer ett sammandrag av de centrala frågorna.

För präster och för lektorer i tjänst gäller en särskild form av tystnadsplikt i de fall då de fått kännedom om något via bikt eller själavård (*bikthemlighet*). I sådana fall kan de inte ge uppgifter om sekretessbelagd information ens om lagen innehåller en bestämmelse som berättigar till erhållande av uppgifter. De har inte heller rätt att lämna ut informationen ens om de skulle ha fått samtycke av den person till vars skydd sekretessen har föreskrivits. I vissa specifika fall som anges i lagstiftningen har de dock anmälningsskyldighet också för uppgifter de fått kännedom om via bikt eller själavård. En präst eller lektor kan i sitt arbete få kännedom om saker också på annat sätt än i själavård eller bikt. I sådana fall är deras tystnadsplikt densamma som för kyrkans övriga anställda.

Även för kyrkans övriga anställda (förutom präster och lektorer) är tystnadsplikten absolut om inte klientens samtycke berättigar eller någon bestämmelse i lagen förpliktar den anställda att lämna information om saken. Det är alltså huvudsakligen dessa två omständigheter – klientens samtycke och lagens förpliktelse – som skiljer den tystnadsplikt som kyrkans övriga anställda har från den absoluta bikthemlighet som tillskrivs präster och lektorer. Annan tystnadsplikt som grundar sig på lag (kyrkolagen, offentlighetslagen eller speciallagstiftning) är likaså absolut, om inte klientens samtycke berättigar eller någon bestämmelse i lagen förpliktar den anställda att lämna information om saken. Det är huvudsakligen dessa två omständigheter – klientens samtycke och lagens förpliktelse – som skiljer den övriga tystnadsplikten från den absoluta bikthemligheten. Bland annat barnskyddslagen, lagen om klientens ställning och rättigheter inom socialvården och lagen om förmyndarverksamhet innehåller bestämmelser som i vissa situationer medför skyldighet att lämna ut information även om sekretessbelagda ärenden. Det bör påpekas att kyrkans övriga anställda – andra än präster och lektorer i tjänst – inte har rätt att åberopa absolut tystnadsplikt ens i fråga om bikt, om lagen förpliktar dem att lämna information.

Förtroendevalda, praktikanter och personer i egentligt frivilligarbete har samma tystnadsplikt som kyrkans anställda. Tystnadsplikten gäller också dem som utför uppdrag åt en församling eller kyrklig samfällighet och personer anställda av uppdragsutföraren. Bestämmelser om tystnadsplikt i sådana fall finns i 23 § i offentlighetslagen. Även denna tystnadsplikt bryts av samtycke av den berörda eller en förpliktande lagbestämmelse.

Vissa ärenden ska enligt 24 § (32 punkten) i offentlighetslagen sekretessbeläggas. En del av dessa bestämmelser är till för att skydda en persons integritet. Även i kyrkolagen finns be-

stämmelser om sekretessbelagda ärenden jämförbara med 24 § i offentlighetslagen. Enligt 25 kap. 8 § i kyrkolagen är sekretessbelagda ärenden sådana som kommer fram i själavård med en enskild person eller i diakoniarbetet. Enligt offentlighetslagen är vissa sekretessbelagda ärenden sådana att den anställda blir tvungen att bedöma vilka eventuella olägenheter som följer av ett avslöjande. Någon sådan möjlighet till bedömning gäller inte för de ärenden som anges i 24 § i offentlighetslagen, utan de måste ovillkorligen hållas hemliga. Den anställda kan alltså inte bedöma huruvida det medför olägenheter att lämna ut en uppgift eller inte och på denna grund avgöra om uppgiften ska lämnas ut eller inte. Ovillkorligen sekretessbelagda ärenden är också sådana som kommer fram i själavård med en enskild person eller i diakoniarbetet. Även sådana uppgifter kan man emellertid med stöd av lagen bli skyldig att ge ut.

Det bör påpekas att sådana situationer där en anställd kan åläggas att lämna upplysningar om ett sekretessbelagt ärende är sällsynta men att de möjligen håller på att bli något vanligare. I denna publikation ligger huvudvikten på dessa fall. Kyrkans uppgift att stå vid människors sida, lyssna och stödja förändras inte även om det i något enskilt fall skulle bli nödvändigt att lämna ut sekretessbelagda uppgifter. Det finns skäl att vara medveten om de begränsningar och skyldigheter som är förknippade med bestämmelserna om tystnadsplikt, för att kyrkans själavårds- och diakoniarbete ska kunna skötas professionellt, ansvarsfullt och med respekt för människan.

Frågor i anslutning till tystnadsplikten och sekretessen ska tas upp i varje församling, kyrklig samfällighet och annan kyrklig myndighet. Sekretess ska kunna garanteras även i arbetsmiljön. Det räcker inte med att de anställda är medvetna om gränserna för sin egen tystnadsplikt och sina rättigheter och kan agera enligt detta. Även lokalerna måste vara ändamålsenliga. Det måste säkerställas att de lokaler där personliga samtal förs är tillräckligt ljudisolerade. Dessutom måste man se till att det finns låsbara skåp för sekretessbelagda handlingar och att endast vissa personer har tillgång till nycklarna. Likaså är det viktigt att se till att it-säkerheten är sådan att endast de som är berättigade att ta del av uppgifterna har tillgång till dem.

Å andra sidan är det viktigt att församlingarna drar upp riktlinjer för sådana situationer där uppgifter måste lämnas ut. Man måste avtala om vem som fattar beslut om utlämnandet, hur det i praktiken sker och vilka handlingar som eventuellt hör samman med utlämnandet.

Tystnadsplikten och rätten att tiga är en mångfasetterad fråga. Bestämmelserna i lagen innehåller olika uttryck såsom nödvändig, väsentlig, uppenbar osv. som bland annat anger gränserna för tystnadsplikten. Det är inte heller självklart vad som är själavård eller bikt. Detta innebär att det är den anställda som i svårtolkade fall i sista hand utifrån sin egen yrkeskunskap måste bedöma hur omfattande tystnadsplikten är. Det är omöjligt att ge anvisningar om vartenda

fall som eventuellt kan förekomma. Att vända sig till chefen är alltid tillåtet och kan ofta också rekommenderas. Det ärende som är underställt tystnadsplikten får dock inte avslöjas.

En själavårdare stöter i sitt arbete på mycket sådant som i kyrkan och samhället orsakar människor lidande. Det är själavårdarens uppgift att översätta lidandets språk till ett sådant språk som förstås av de politiska och samhällseliga beslutsfattarna och de ansvariga inom kyrkan. Den enskilda själavårdarens sociala uppgift är att i offentligheten föra fram de problem som orsakar människor lidande. Det är detta som det är fråga om bland annat när kyrkans diakoni och samhällsansvar har fäst uppmärksamhet vid arbetslöshet, utslagning och de överskuldsettas problem.¹ När problemen tas upp måste det dock göras så att de som anförtrott sig eller deras problem inte kan identifieras eller ens indirekt framkommer.

¹ Kettunen 2005, 19

2 KYRKAN OCH TYSTNADSPLIKTEN

2.1 Kyrkans ämbete

Tystnadsplikten inom kyrkan är starkt knuten till uppfattningen om kyrkans ämbete. Därför tar publikationen avstamp i frågan om kyrkans ämbetes natur. Den som vigs till prästämbetet åläggs samtidigt vissa skyldigheter som följer med ämbetet. Tystnadsplikten är en av dessa. Tystnadsplikten ser olika ut för olika tjänster.

I den lutherska ämbesteologin har man gjort en distinktion mellan det allmänna prästadömet och det särskilda prästämbetet. Genom dopet vigs alla kristna till det allmänna prästadömet. Via dopet och tron har de allt som behövs för frälsning. De har både rätt och skyldighet att främja förverkligandet av kyrkans alla uppgifter. Å andra sidan innebär vigningen till kyrkans ämbete att man bland de döpta urskiljer lämpliga personer för att offentligt tjäna församlingen genom ordet och sakramenten. Den lutherska reformationen betonade starkt den ömsesidiga gemenskap som råder mellan det allmänna prästadömet och det särskilda prästämbetet.

Både inom det allmänna prästadömet och inom det särskilda prästämbetet är det fråga om att sköta människans gudsrelation. En kristen har skyldighet att lyssna till människors nöd och försöka hjälpa. Tystnadsplikten hänför sig till både det allmänna prästadömet och det särskilda prästämbetet. För det särskilda prästämbetet är tystnadsplikten dock separat definierad i lag.

”Kyrkans ämbete” är enligt den lutherska uppfattningen ämbetet att förkunna evangelium. I den lutherska traditionen har man ansett att förkunnandet av evangelium tar sig olika former. Särskilt stort värde har man lagt vid bland annat att tjäna sin nästa, vid musik och sång och vid diakoni och själavårdande arbete. Ämbetet och uppgiften hör ihop. På Nya testamentets originalspråk betyder termen diakonia både själva ämbetet och den uppgift som har anförtrotts hela kyrkan och alla dess medlemmar. Enligt den lutherska begreppsuppfattningen anses tjänsteinnehavarna inom diakonin, kyrkomusiken och fostran utföra en gemensam förkunnelseuppgift tillsammans med innehavarna av prästämbetet.

Prästernas tystnadsplikt kan granskas i egenskap av såväl en samhällelig som en kyrklig föreskrift. På det samhälleliga planet hänger tystnadsplikten samman med det vittnesförbud som gäller för vissa yrken. Sedd ur ett samhälleligt perspektiv skyddar tystnadsplikten i samband med bikt och själavård den konfidentiella relationen mellan den som hjälper och den som blir hjälpt. På grund av prästarbetets transcendent natur finns tystnadsplikten inte bara till för att skydda vederbörande och vittnesförbudet är inte bara en inbördes överenskommelse om att samtalet är konfidentiellt. Lagstiftningen utgår ifrån att prästen har hört det som anförtrotts honom i

bikten i egenskap av Guds representant och att prästens ställning är annorlunda än övriga yrkesgrupper för vilka tystnadsplikt regleras separat.²

Striktast är tystnadsplikten för ordinerade präster eller lektorer i tjänst. En prästtjänst och prästämbetet är också de två olika saker. En prästtjänst är en specifik tjänst till vilken en präst kan väljas. Prästämbetet innehar prästen livet ut, såvida han inte avsäger sig det eller blir skild från det. Tystnadsplikten är knuten uttryckligen till prästämbetet.

Enligt kyrkolagen fås prästämbetet i samband med prästvigningen. Ämbetet finns till för att förkunna evangelium och förvalta sakramenten. Biskopen och domkapitlet beslutar om vem som vigs till prästämbetet. Det räcker alltså inte med enbart en examen för att bli präst. Prästämbetet är inte en subjektiv rättighet.

För att erhålla prästämbetet förutsätts att personen är kallad till en prästtjänst. Även religionslärare och universitetslärare kan vigas till prästämbetet. Utan kallelse till en prästtjänst kan vigning till prästämbetet inte förrättas.

I denna publikation avses med *präst* en person som innehar prästrättigheter i Evangelisk-lutherska kyrkan i Finland och med *lektor* avses en person som är vigd till lektor och även arbetar som lektor i kyrkans eller en organisations tjänst. Det som i denna publikation gäller för präster gäller även för lektorer i kyrkans tjänst. Med kyrkans *övriga anställda* avses kyrkans anställda som är något annat än präster eller lektorer och som är anställda i kyrkan antingen i en tjänst eller i arbetsavtalsförhållande. Om det föreligger skillnader i hur bestämmelserna tillämpas på tjänsteinnehavare respektive anställda i arbetsavtalsförhållande nämns detta separat där det blir aktuellt. Med *förtroendevald* avses en person som innehar ett förtroendeuppdrag i den evangelisk-lutherska kyrkan och med *frivillig* en person som utan att stå i anställningsförhållande utför uppgifter inom kyrkan eller församlingen. För alla de nämnda grupperna kvarstår tystnadsplikten även om uppdraget i församlingen är slutfört.

2.2 Bikt och själavård

Enligt 4 kap. 1 § i kyrkoordningen ska församlingen sköta själavården och dra försorg om kristen tro och kristet liv bland dem som bor inom dess område och erbjuda tillfälle till enskild bikt. Enligt lagrummet ankommer detta särskilt på församlingens präster och lektorer, men även på församlingens övriga medlemmar.³

² Kettunen 2005, 2,3

³ Se även bl.a. Betänkande avgivet av kommittén för revision av kyrkolagen 1/1991 II boken, 137

Den enskilda bikten⁴ är en förrättning där någon separat vill bekänna sin synd och få syndernas förlåtelse. Även regeringspropositionen ger denna definition på bikt. I regeringspropositionen konstateras att ”i ett enskilt skriftermål vill en person särskilt bekänna sina synder och få avlösning”.⁵

Själavård är däremot ett förtroligt samtal, där det centrala är att en person vänder sig till en präst för att få hjälp. Enligt kommentaren till kyrkolagen (Kirkkolainsäädäntö 2008) är det fråga om själavård när man utifrån sammanhanget eller annars utifrån umgänget mellan prästen och den berörda personen kan dra slutsatsen att avsikten är att det ska vara förtroligt eller att det uttryckligen har konstaterats vara förtroligt.

Bikt och själavård består huvudsakligen av muntlig kommunikation, men även bikt eller ett själavårdande samtal som förts brevledes står i en fullkomligt jämförbar ställning ur prästens perspektiv sett⁶. Detsamma gäller för e-post och till och med för textmeddelanden⁷.

5 kap. 2 § i kyrkolagen omfattar alltså dels enskild bikt, som i förarbetet till kyrkolagstiftningen har definierats så att någon vill bekänna sina synder och få syndernas förlåtelse, dels själavård, vilket innebär ett konfidentiellt samtal med en präst där personen vänder sig till prästen för att få hjälp.

Professor Paavo Kettunen har i boken *Suomalainen rippi* dragit följande gräns mellan bikt och själavård:

”Inom den finländska själavården har det närmast framkommit två grundläggande modeller för hur bikten förstås. För det första (1) har man betonat att bikten är intimt förknippad med konstellationen synd och förlåtelse. I detta fall har bikten inte i uppgift att behandla konflikter i mänskliga relationer eller frågor som gäller känslolivet. Dessa hör klart till det själavårdande samtalet.” I en biktsyn som betonar bekännelse av synder och absolution blir biktformuläret viktigt.⁸

”Den andra (2) möjligheten är att biktbegreppet förstås i en vidare bemärkelse, varvid bikten får karaktären av ett själavårdande samtal. Det är en långvarig process vars syfte är att hjälpa en människa genom en rad samtal. Det som skiljer denna biktuppfattning från den föregående är

Orden bikt och skriftermål är helt synonyma. Bikt används mera i modernt språk, skriftermål används bl.a. i kyrkolagen och kyrkoordningen.

⁵ Kyrkostyrelsens utlåtande 2003-00939 2005, 2. Se även RP 23/1993, 12. Se även Betänkande avgivet av kommittén för revision av kyrkolagen, Band I 1998, 51. I betänkandet har saken uttryckts ordagrant likadant. Den åsikt som framförs i regeringspropositionen har betydelse av den anledningen att den ger uttryck för lagstiftarens vilja.

⁶ Kyrkostyrelsens utlåtande 2003-00939 2005, 2

⁷ Se Ojanperä 2006/160. Ojanperä skriver att enligt biträdande justitieombudsmannens tolkning ska ett meddelande som kommit in till mobiltelefonen anses vara ett ”tillslutet brev” oavsett om telefonen var avstängd eller inte. Således skulle ett meddelande som omfattas av bikthemligheten inte få öppnas eller användas i en undersökning.

⁸ Kettunen 1998, 18

att den huvudsakliga uppmärksamheten riktas mot den förlåtelse som sker i och med samtalet och inte mot den förkunnade absolutionen.”⁹

Det går inte att dra någon skarp gräns mellan bikt och själavård. Å andra sidan är detta inte heller nödvändigt, eftersom kyrkolagen likställer dem med avseende på tystnadsplikten.

2.3 Bikt och tystnadsplikt

Frågan om tystnadsplikt och tystnadsrätt har väckt diskussion såväl bland kyrkans anställda som bland andra kyrkligt aktiva. I denna publikation presenteras den ur kyrkans perspektiv mest centrala tystnadspliktslagstiftningen och hur den påverkar olika grupper av anställda, förtroendevalda och andra personer inom kyrkan.

Personer som på ett eller annat sätt står i ett anställningsförhållande till församlingen har ofta arbetsuppgifter som gör att de får konfidentiell information om personer och sakförhållanden. Utgångspunkten är alltid den att om det finns en laglig grund för sekretess så omfattas informationen av tystnadsplikt.

Prästens tystnadsplikt har en lång historia. Bikthemligheten, *sigillum confessionem*, var skyddad redan i den kanoniska rätten på 1200-talet. Ursprungligen gällde tystnadsplikten inga andra som verkade inom kyrkan än prästerna. Enligt den katolska teologin har biktfadern inte hört det som anförtrotts honom som en människa utan som Guds representant. Av denna anledning är bikthemligheten inte något man kan avtala om och prästen har inte ens med den biktandes tillåtelse möjlighet till befrielse från sin absoluta tystnadsplikt. Bikthemligheten är rättshistoriskt sett det äldsta och också mest absoluta av vittnesförbudena. Prästens bikthemlighet nämns för första gången redan på 400-talet. Då den sakramentala bikten ersatte offentlig botgöring accentuerades ansvaret för att bevara tystnadsplikten. De tidigaste bestämmelserna om straff för brott mot prästens bikthemlighet härstammar från 900-talet. En präst som brutit tystnadsplikten avskedades från sin tjänst och dömdes till landsflykt för resten av livet. I kyrkolagen från 1686 ledde brott mot bikthemligheten till dödsdom, något som i Sverige slopades först i och med lagen från 1889 då dödsdomen ersattes med avskedande från tjänsten. I Finland hade man redan 20 år tidigare stiftat ny kyrkolag och i 123 § i denna kyrkolag från 1869 föreskrevs att straffet för att avslöja bikthemligheten var avskedande från tjänsten.¹⁰

Den historiska bakgrunden till tystnadsplikten är den katolska kyrkans biktsyn. I katolska kyrkan avsåg man med bikt enskild bikt, vilket var ett sakrament och en separat kyrklig förrättning. I den lutherska teologin är bikten inte ett sakrament. Från och med reformationen strävade

⁹ Kettunen 1998, 19

¹⁰ Ervo 2001, 410

man i Finland efter att ersätta nattvardsgästernas enskilda bikt med allmän bikt. Detta ledde till att den enskilda bikten småningom trängdes undan av den allmänna bikten, som år 1933 införlivades i gudstjänsten. Den finländska själavården utvecklades kraftigt under efterkrigstiden och särskilt från och med 1960-talet. Inom den själavårdande hjälpen flyttade tyngdpunkten hela tiden från biktformuläret med syndabekännelse och förlåtelse till det själavårdande samtalet. Om biktens funktion anses vara att befria människan och låta henne uppleva förlåtelse, kan man med fog hävda att dessa aspekter i slutet av 1900-talet långt förverkligades genom själavårdande samtal och inte längre genom enskild bikt.¹¹

Bikthemligheten har en teologisk betydelse också av den anledningen att syndernas förlåtelse är ett bevis på Guds nåd. En av den lutherska trons viktigaste betoningar ligger på möjligheten till daglig bättring. När man fått visshet om Guds förlåtelse genom att bekänna sina synder inför en präst har vetskapen om prästens särskilda tystnadsplikt en central betydelse för att förstå förlåtelsen som Guds gärning, vilken är slutgiltig och sker enbart av nåd.¹²

Offentlighetslagen innehåller bestämmelser om såväl tjänstemännens *tystnadsplikt* som om *sekretessbeläggning*. Tystnadsplikten gäller även uppgifter som inte lagrats.¹³ Handlingssekretess (dvs. dokumentsekretess) behandlas emellertid inte ingående i denna publikation.

Här behandlas även *vittnesplikten*, *anmälningsskyldigheten* och *skyldigheten att lämna uppgifter*. Vittnesplikten liksom vittnesförbudet behandlas i ljuset av 17 kap. 23 § i rättegångsbalken. Anmälningsskyldigheten hänför sig närmast till 15 kap. 10 § i strafflagen, enligt vilken planerade grova brott måste anmälas. Anmälningsskyldigheten är också förknippad med 25 § i barnskyddslagen. Med skyldighet att lämna uppgifter avses närmast att myndigheterna i enlighet med den nedan nämnda speciallagstiftningen under vissa förutsättningar har rätt att få information om ett sekretessbelagt ärende.

¹¹ Kettunen 2005, 5

¹² Tystnadsplikt och sekretess i kyrkans arbete 2000, 39. Ervo 2001, 410

¹³ Wallin & Konstari 2000, 50

3 LAGSTIFTNING

3.1 Förhållandet mellan kyrkolagen och den övriga lagstiftningen

Kyrkans verksamhet regleras av kyrkolagen, som stiftas av riksdagen. Kyrkoordningen är kyrkans egen reglering och kyrkans interna angelägenhet. Enligt grundlagen ska det i kyrkolagen ges bestämmelser om kyrkans organisation och förvaltning. Kyrkan har enligt kyrkolagen möjlighet att lägga fram förslag i allt som gäller kyrkans egna angelägenheter. Förslag till kyrkolag ges av kyrkomötet. Riksdagen kan godkänna eller förkasta ett förslag men inte göra ändringar i det. Efter att riksdagen har godkänt lagen är den en del av den rätt som tillämpas i landet.

Kyrkolagen har inom kyrkoförvaltningen ställningen av en speciallag i förhållande till den övriga lagstiftningen. Detta innebär att speciallagen utifrån den allmänna normhierarkin är den som i första hand tillämpas. Allmän lag tillämpas då inget särskilt har föreskrivits i frågan.

I kyrkolagen, som alltså tillämpas som speciallag, ingår hänvisningsbestämmelser till andra lagar. Så har förfarandet också varit i fråga om bestämmelsen om tystnadsplikt i 6 kap. 3 § i kyrkolagen. I paragrafen har man uttryckligen konstaterat att om tystnadsplikt, utöver vad som föreskrivs i kyrkolagen, gäller vad som föreskrivs om tystnadsplikt i lagen om offentlighet i myndigheternas verksamhet eller i någon annan lag. Denna formulering innebär att man inom kyrkan i första hand tillämpar kyrkolagen, i andra hand offentlighetslagen såsom allmän lag och därefter även övriga lagar som gäller tystnadsplikt och avvikelser från den inom olika förvaltningsområden.

På grund av de ovan nämnda hänvisningsbestämmelserna kan myndigheternas rätt att få information om sekretessbelagt material också gälla information som faller inom den tystnadsplikt som gäller för kyrkans anställda, förtroendevalda etc. Eftersom kyrkolagen (KL 5:2, 6:12) är den norm som i första hand tillämpas, gäller för präster och lektorer i tjänst att bikthemligheten och själavårdande samtal inte omfattas av myndigheternas rätt att få information i enlighet med bestämmelser i andra lagar. Det att tystnadsplikten i fråga om bikt och själavård uttryckligen regleras i kyrkolagen och inte i kyrkoordningen innebär att det rör sig om samhällets och inte bara kyrkans viljetrygning.

Inom vissa av kyrkans verksamhetsområden är det vanligt att kommunen köper tjänster av kyrkan, exempelvis familjerådgivningstjänster. Då uppgifterna sköts som köptjänster måste man överväga vilken lagstiftning som gäller för verksamheten. Lagen om klientens ställning och rättigheter inom socialvården, som trädde i kraft i början av år 2001 (nedan *klientlagen*) utgår från att socialvård som på uppdrag anordnas av ett offentligt samfund – t.ex. på basis av ett köp-

tjänstavtal – ses som av myndigheten anordnad socialvård.¹⁴ Det torde vara klart att när kyrkan sköter sådana uppgifter tillämpas den lagstiftning som gäller för uppdragsgivaren även inom kyrkan. Men även då måste man komma ihåg att kyrkolagens bestämmelser om tystnadsplikt tillämpas i första hand. Detta innebär att för präster och lektorer i tjänst faller bikthemligheten och de själavårdande samtalen under absolut tystnadsplikt, även vid utförande av uppdragsuppgifter. Detta gäller också för barnskyddslagens anmälningsskyldighet.

Det centrala rättsförhållandet inom socialvård som anordnas i form av köptjänster från ett offentligt samfund är uppdragsförhållandet mellan den offentliga makten och serviceproducenten. I det avtal som uppdragsförhållandet grundar sig på bör man avtala om dokumentförvaltningen. Dessutom bör man avtala om en rad andra frågor. Med tanke på datasekretessen är det viktigt att man avtalar om vilka uppgifter som får överlåtas under vilka förutsättningar samt om tiderna, sättet, platsen och ansvaret för förvaringen av klientuppgifterna.¹⁵ Ofta har inga sådana avtal gjorts upp mellan församlingen och den som köper tjänsten.

3.2 Kyrkolagen och kyrkoordningen

I kyrkolagen föreskrivs om tystnadsplikten på flera olika ställen.

KL 5 kap. 2 §

Det som har anförtrotts en präst i enskilt skriftermål eller annars vid själavård får inte röjas, ej heller den person som har anförtrott sig åt prästen.

När en präst hörs som vittne får han inte yppa det som har anförtrotts honom i enskilt skriftermål eller vid själavård.

Uppenbarar någon i enskilt skriftermål eller vid själavård att ett sådant brott är förestående som enligt allmän lag måste anges, skall prästen uppmana personen i fråga underrätta myndigheterna eller den som är utsatt för fara. Är han inte villig härtill, skall prästen i god tid och med iakttagande av varsamhet ge saken till känna för myndigheterna, dock på ett sådant sätt att den som har anförtrott saken inte direkt eller indirekt blir röjd.

Lagrummet utreds närmare nedan.

KL 6 kap. 3 §

Om tystnadsplikt gäller utöver vad som föreskrivs i denna lag vad som föreskrivs om tystnadsplikt i lagen om offentlighet i myndigheternas verksamhet (621/1999) eller i någon annan lag.

Hänvisningen till andra lagar i 6 kap. 3 § i kyrkolagen gör att både offentlighetslagen och flera olika förvaltningsområdens bestämmelser om sekretess och undantag från dessa tillämpas inom kyrkoförvaltningen.

KL 6 kap. 12 §

Vad 5 kap. 2 och 3 § stadgar om en prästs tystnadsplikt i fråga om bikthemligheten [...] gäller även en lektor.

¹⁴ RP 137/1999, 18

¹⁵ Sorvari 2001, 35

Enligt detta lagrum är prästens och lektorns bikthemlighet densamma. Man måste komma ihåg att en lektor i den betydelse som avses i lagen enbart avser en person som innehar en lektorstjänst i en församling eller organisation.

KL 25 kap. 8 § 1 mom.

Inom kyrkoförvaltningen tillämpas vad som föreskrivs i lagen om offentlighet i myndigheternas verksamhet, om inte något annat följer av 5 kap. 2 §, 6 kap. 3 eller 12 § eller 24 kap. Även en handling som gäller själavård eller diakoniarbete som riktar sig till en enskild person skall hållas hemlig.

Lagrummet gör att offentlighetslagen i sin helhet kan tillämpas även inom den kyrkliga förvaltningen. Offentlighetslagens bestämmelser om tystnadsplikt tillämpas på såväl kyrkans tjänsteinnehavare som anställda i arbetsavtalsförhållande.

I lagrummet nämns särskilt att även en handling, dvs. ett dokument, som gäller själavård eller diakoniarbete som riktar sig till en enskild person ska hemlighållas. Detta omnämnande är viktigt eftersom tystnadsplikten i fråga om sådana ärenden inte regleras i offentlighetslagen eller någon annan lag. Med stöd av offentlighetslagen måste lagrummet tolkas så att själavård och diakoniarbete är sekretessbelagda, oavsett om det som framkommer antecknas i något dokument eller annars är känt. Lagrummet ger inte myndigheten rätt att avväga om det som framkommit i samband med själavård eller diakoni är sekretessbelagt eller inte. Ofta hör redan informationen om att någon är klient hos diakonin till frågor av känslig natur och är därför sekretessbelagd.

Lagrummet innebär också att all själavård och allt diakoniarbete omfattas av tystnadsplikten. De anställda är alltså bundna av tystnadsplikt i alla frågor som rör deras klienter, oavsett om de är sekretessbelagda enligt 24 § i offentlighetslagen (se avsnitt 2.3 nedan). Det som sagts ovan betyder dock inte att en annan myndighet inte kunde få uppgifter om dessa frågor av någon annan än präster och lektorer i tjänst, om lagen berättigar till detta.

Det själavårdande arbetet har inom kyrkan traditionellt tolkats så att det som framkommer i själavården inte får yppas ens för andra som är bundna av tystnadsplikten. När det gäller sådant som en präst eller lektor i tjänst fått vetskap om via bikt eller själavård kan de inte ge uppgifter om sekretessbelagd information ens när lagen innehåller en bestämmelse som berättigar till erhållande av uppgifter. De har inte heller rätt att lämna ut informationen även om de skulle ha fått samtycke av den person till vars skydd sekretessen har föreskrivits. En annan anställd än en präst eller lektor i tjänst kan, med klientens samtycke, yppa något som framkommit vid själavård exempelvis för en kollega, om detta är nödvändigt med tanke på klientens situation.

KO 4 kap. 1 §

Församlingen skall dra försorg om själavården bland de på området bosatta samt vårda sig om deras kristna tro och liv ävensom bereda tillfälle till enskild bikt. Detta ankommer särskilt på församlingens präster och lektorer, men även på församlingens övriga medlemmar.

I paragrafen betonas det allmänna prästadömet som omfattar alla döpta. Bestämmelsen i 4 kap. 1 § i kyrkoordningen kan inte tolkas så att den skulle skapa en absolut sekretessplikt för alla som tar emot bikt eller deltar i ett själavårdande samtal. Förutom av prästerna ges själavård även av kyrkans övriga anställda och av lekmän¹⁶. Enligt gällande lagstiftning bestäms tystnadsplikten utifrån vilken tjänst den anställda som känner till ärendet innehar och inte utifrån ärendets natur. Hemligheter som i enlighet med det allmänna prästadömet har anförtrotts en medmänniska skyddas inte av någon absolut tystnadsplikt, utan personen är till exempel som vittne skyldig att under hot om straff berätta det som anförtrotts honom eller henne.¹⁷

Utgångspunkten för en vid tolkning är att bikthemligheten regleras uttömmande i 5 kap. 2 § i kyrkolagen. Enligt denna tolkning kan till exempel sådana bestämmelser i offentlighetslagen som begränsar bikthemligheten inte komma att tillämpas i kyrkans verksamhet.¹⁸ Detta beror på att bikthemligheten är en del av kyrkans lära. Av denna anledning kan bikthemligheten inte bara ses som en teknisk sekretessbestämmelse som till sin juridiska status skulle vara jämförbar med andra sekretessnormer, utan den har en speciell karaktär.¹⁹

Med stöd av 25 kap. 8 § 1 mom. i kyrkolagen²⁰ tillämpas å andra sidan offentlighetslagen i kyrkoförvaltningen, om inget annat framgår av 5 kap. 2 § i kyrkolagen, som reglerar bikthemligheten. Utifrån denna paragraf kan man med fog hävda att man inte kan avvika från bikthemligheten på samma grunder som man kan avvika från de sekretessbestämmelser som ingår i en förvaltningsmyndighets administrativa dokument.²¹

Bikthemligheten är tidsmässigt obegränsad. Det är inte möjligt att juridiskt fastslå en tidpunkt då bikthemligheten upphör eller då en handling som omfattas av bikthemligheten ens under särskild omständigheter kan lämnas ut för exempelvis vetenskaplig forskning.²²

Sekretessplikten för själavård reglerades i kyrkolagen 1964. Denna bestämmelse ingår även i den nuvarande kyrkolagen. Orsaken till att tystnadsplikten utsträcktes till att inte bara gäl-

¹⁶ Se närmare i denna publikation; kyrkans övriga anställda s. 41, förtroendevalda och frivilliga s. 50.

¹⁷ Ervo 2001, 428-429

¹⁸ Kyrkostyrelsens utlåtande 2003-00939 2005, 3

¹⁹ Kyrkostyrelsens utlåtande 2003-00939 2005, 4

²⁰ 8 § 706/1999. Inom kyrkoförvaltningen tillämpas vad som föreskrivs i lagen om offentlighet i myndigheternas verksamhet om inte något annat följer av 5 kap. 2 §, 6 kap. 3 eller 12 § eller 24 kap. Även ett dokument som gäller själavård eller diakoniarbete som riktar sig till en enskild person skall hållas hemlig. En förtroendevald har rätt att av myndigheterna få sådana uppgifter samt handlingar för påseende som han eller hon anser vara nödvändiga i sitt värv, om inte något annat följer av bestämmelserna om sekretess. (30.12.2003/1274) En revisor har utan hinder av sekretessbestämmelserna rätt att av myndigheterna få de upplysningar och ta del av de handlingar som revisorn anser vara nödvändiga för skötseln av revisionsuppdraget. Kyrkostyrelsen utfärdar närmare föreskrifter om de avgifter som tas ut för kopior av en handling samt för utlämnande av uppgifter i form av en utskrift eller med hjälp av teknisk anslutning eller annars i elektronisk form eller på något därmed jämförbart sätt eller i form av informationstjänst hos en myndighet.

²¹ Kyrkostyrelsens utlåtande 2003-00939 2005, 5

²² Kyrkostyrelsens utlåtande 2003-00939 2005, 6

la bikten utan även själavård var den stora förändringen som vid den tiden inträffade i själavården. Biktens funktion förflyttades uttryckligen till själavården. Bikthemligheten har förutom i lagarna från 1963 och 1993 reglerats även tidigare, exempelvis i lagen från 1869. Bikthemligheten har långa rättsliga traditioner. För sådana eventuella handlingar som upprättats före år 1964 och som innehåller enbart uppgifter om själavård som riktat sig till en enskild person tillämpas i fråga om tystnadsplikten 31 § i offentlighetslagen. Enligt denna bestämmelse är sekretesstiden för en handling som sekretessbelagts för skyddande av privatlivet 50 år räknat från det att den person som handlingen gäller avled eller, om uppgift om detta inte föreligger, i 100 år.²³

Sekretessbestämmelser finns i flera olika lagar. Nedan nämns huvudsakligen bara sådan lagstiftning som kan komma att tillämpas även inom kyrkoförvaltningen. (En uttömmande genomgång av lagstiftningen har dock inte gjorts, utan till exempel justitiekanslern, justitieombudsmannen och åklagaren har en i lag grundad rättighet att få information). Svaret på de frågor som gäller tystnads- och sekretessplikt respektive skyldigheten att lämna uppgifter som kyrkolagen inte besvarar måste med andra ord sökas i offentlighetslagen och de olika förvaltningsområdenas lagstiftning.

3.3 Övrig lagstiftning

1) Lagen om offentlighet i myndigheternas verksamhet (621/1999), offentlighetslagen

Lagen gäller offentligheten i en myndighets verksamhet och alltså inte enbart offentlighet för myndighetens handlingar. Offentlighetslagen klargör och förenhetligar sekretessgrunderna. De vanligaste sekretessbestämmelserna har koncentrerats till denna lag. Enligt offentlighetslagen är huvudprincipen den att myndigheternas verksamhet och handlingar är offentliga och sekretessen ett undantag. En myndighet kan inte deklarerat att vissa ärenden ska vara sekretessbelagda om det inte finns någon uttrycklig bestämmelse om det i lagen.

²³ Kyrkostyrelsens utlåtande 2003-00939 2005, 6. Se närmare lagen om offentlighet i myndigheternas verksamhet, § 31. ”En myndighetshandling får inte hållas hemlig, när den sekretesstid som föreskrivs i lag eller med stöd av en lag har förflutit eller när den myndighet som förordnat om sekretess återkallar sitt förordnande. Sekretesstiden för en myndighetshandling är 25 år, om inte något annat föreskrivs i eller med stöd av lag. För en handling som är sekretessbelagd för skyddande av privatlivet enligt 24 § 1 mom. 24–32 punkten eller en motsvarande handling som är sekretessbelagd enligt någon annan lag eller som sekretessbelagts med stöd av någon annan lag är sekretesstiden 50 år räknat från det att den person som handlingen gäller avled eller, om uppgift om detta inte föreligger, i 100 år. Om det är uppenbart att en handling, när den vid utgången av sekretesstiden enligt denna paragraf blir offentlig, kommer att medföra betydande olägenhet för de intressen till vilkas skydd sekretess har föreskrivits, kan statsrådet förlänga sekretesstiden med högst 30 år. Sekretesstiden för en handling som har upprättats av en myndighet räknas från den dag handlingen är daterad eller, om den inte har daterats, från den dag den blev färdig. Sekretesstiden för en handling som en enskild har lämnat in till en myndighet räknas från den dag myndigheten fick handlingen.” Se även Wallin-Konstari 2000, 131. RP 30/1998, 85-101. FöUB 31/1998, 13–20.

I 24 § i offentlighetslagen föreskrivs om grunderna för sekretess. Förteckningen är mycket lång och innehåller sammanlagt 32 punkter. En del av dessa sekretessbelagda ärenden gäller privat ekonomiskt intresse (punkt 20) eller personlig integritet (punkterna 6, 23 och 25–32) och en del andra fördelar såsom internationella relationer, förhindrande av brott eller väckande av åtal, skyddsarrangemang, beredskap för undantagsförhållanden, statens säkerhet, inkomst-, finans-, penning- och valutapolitik, naturskyddsvärden, myndigheternas övervaknings- och inspektionsverksamhet, offentlig ekonomisk fördel, forsknings- och utvecklingsarbete samt undervisning och säkerhet för asylsökande.²⁴

Till skydd för den personliga integriteten har bland annat följande uppgifter sekretessbelagts: en persons årsinkomster och totala förmögenhet, uppgifter om en klient hos socialvården, de förmåner eller stödåtgärder denne erhållit, uppgifter om en persons hälsotillstånd eller handikapp, den hälsovård eller rehabilitering som denne har erhållit, uppgifter om någons sexuella beteende eller inriktning, uppgifter om känsliga omständigheter som gäller privatlivet för någon som misstänks för ett brott, en målsägande eller någon annan som har samband med ett brottmål, uppgifter från psykologiska test, lämplighetstest och personbedömningar vid anställningsprocesser, uppgifter om en persons politiska övertygelse, om åsikter som personen har uttalat privat, om levnadssätt, om deltagande i föreningsverksamhet eller fritidssysselsättningar och om familjeliv eller andra med dem jämförbara personliga förhållanden.

Sekretessbestämmelserna i 24 § i offentlighetslagen kan delas in i tre olika sekretessplikter. En del av bestämmelserna är sådana att handlingar i enlighet med dem är sekretessbelagda utan tilläggsförutsättningar. Exempelvis är de handlingar som sekretessbelagts med hänvisning till personlig integritet, förutom klagoskrifter, sådana att myndigheterna ska hemlighålla dem utan prövningrätt. I flera bestämmelser förutsätts att myndigheten separat för varje handling bedömer den skada som lämnandet av uppgiften skulle förorsaka (skadevillkorsklausul). Även dessa bestämmelser kan delas in i två kategorier. I en del är utgångspunkten den att handlingarna är offentliga, vilket innebär att de är sekretessbelagda endast om lämnandet av uppgiften förorsakar skada på det intresse som ska skyddas. I en del fall är utgångspunkten igen en förmodad sekretess, varvid uppgiften kan lämnas ut om det är uppenbart att detta inte skadar det intresse som ska skyddas.

En person i en myndighets tjänst har tystnadsplikt i ett sekretessbelagt ärende oavsett om uppgiften har antecknats i en handling eller om personen annars känner till den.

I 29 § i offentlighetslagen föreskrivs allmänt om hur information om sekretessbelagda ärenden överhuvudtaget kan lämnas ut till myndigheter. Offentlighetslagen reglerar dock inte till

²⁴ Kulla 2000, 251

vilken myndighet och under vilka förutsättningar uppgifter i en sekretessbelagd handling ska lämnas, utan frågan är helt beroende av speciallagstiftningen för de olika förvaltningsområdena (se punkterna 2–9 i detta kapitel).

29 §

En myndighet kan till en annan myndighet lämna ut uppgifter ur sekretessbelagda handlingar, om

1) i lag särskilt tagits in uttryckliga bestämmelser om rätten att lämna ut eller att få uppgifter,

2) sekretessplikt har föreskrivits till skydd för någons intressen och denne samtycker till att uppgifter lämnas ut,

Utgående från de hänvisningsbestämmelser som tagits in i kyrkolagen och 29 § i offentlighetslagen tillämpas i kyrkoförvaltningen de bestämmelser i speciallagstiftningen för olika förvaltningsområden som gäller sekretessplikt och avvikelser från den och som inte står i strid med kyrkolagens bestämmelser.

2) Barnskyddslagen, 25 § och 25 a–d

I den förnyade barnskyddslagen har tröskeln för att göra en barnskyddsanmälan sänkts. Dessutom har anmälningsskyldigheten gjorts mer omfattande och samtidigt har det klargjorts i vilken situation skyldigheten uppstår. I 25 § 1 mom. i lagen fastslås de instanser som måste göra en anmälan trots sekretessbestämmelserna. Om man kan anta att ett barn är i fara och att barnets situation förutsätter att behovet av barnskydd utreds måste en anmälan alltid göras. Denna bedömning omfattar, efter en lagändring som trädde i kraft i mars 2010, även tiden före födelsen. Den föreskrivna anmälningsskyldigheten hör till tjänsteansvaret.²⁵

25 § (88/2010)

Anmälningsskyldighet

1) social- och hälsovården

2) undervisningsväsendet,

3) ungdomsväsendet,

4) polisväsendet,

5) Brottsåtgärdsmyndigheten,

6) brand- och räddningsväsendet,

7) en producent av socialservice eller hälso- och sjukvårdstjänster,

8) en undervisnings- eller utbildningsanordnare,

9) en församling eller något annat religiöst samfund,

10) en förläggning eller flyktingsluss som avses i 3 § i lagen om mottagande av personer som söker internationellt skydd (746/2011),

10 a) ett familjegrupphem eller någon annan bostadsenhet som avses i 28 § i lagen om främjande av integration (1386/2010),

11) en enhet som bedriver nödcentralverksamhet, eller hos

25 Rätty 2007, 144. Med barn avses alla barn och unga under 18 år.

12) en enhet som ordnar morgon- och eftermiddagsverksamhet för skolelever

eller de som utför motsvarande uppgifter i uppdragsförhållanden eller som självständiga yrkesutövare samt alla yrkesutbildade personer inom hälso- och sjukvården är skyldiga att utan dröjsmål och utan hinder av sekretessbestämmelserna göra en anmälan till det organ som ansvarar för socialvården i kommunen, om de i sin uppgift fått kännedom om ett barn för vars del behovet av vård och omsorg, omständigheter som äventyrar barnets utveckling eller barnets eget beteende kräver att behovet av barnskydd utreds.

Även andra personer än de som avses i 1 mom. kan göra en sådan anmälan, utan hinder av de sekretessbestämmelser som eventuellt gäller dem.

De personer som avses i 1 mom. är skyldiga att trots sekretessbestämmelserna göra en anmälan till polisen, när de på grund av omständigheter som de har fått kännedom om i sin uppgift har skäl att misstänka att ett barn utsatts för en gärning som är straffbar enligt 20 kap. i strafflagen [\(39/1889\)](#). [\(542/2011\)](#)²⁶

Utan hinder av vad som bestäms i 1 och 3 mom. gäller det som särskilt bestäms eller föreskrivs om tystnadsplikten i anslutning till bikt eller annan själavård. [\(542/2011\)](#)

25 a § [\(88/2010\)](#)

Begäran om bedömning av barnskyddsbehovet

Den anmälningsskyldighet som avses i 25 § kan utan hinder av sekretessbestämmelserna uppfyllas också genom att en begäran om bedömning av barnskyddsbehovet görs tillsammans med barnet eller barnets förälder, under förutsättning att

1) begäran görs utan dröjsmål och

2) den person som enligt 25 § 1 mom. är anmälningsskyldig uppger, i samband med begäran, vilka omständigheter som lett till att begäran görs.

25 b § [\(88/2010\)](#)

Registerföring

Det organ som ansvarar för socialvården ska föra register över barnskyddsanmälningar och begäran om bedömning av barnskyddsbehovet som gjorts i stället för barnskyddsanmälningar, samt över deras innehåll.

25 c § [\(88/2010\)](#)

Föregripande barnskyddsanmälan

Om det finns grundad anledning att misstänka att ett ofött barn omedelbart efter sin födelse kommer att behöva stödåtgärder inom barnskyddet ska de personer som nämns i 25 § 1 mom. utan hinder av sekretessbestämmelserna före barnets födelse göra en föregripande barnskyddsanmälan.

I brådskande fall ska den jourhavande socialmyndigheten utan dröjsmål bedöma behovet av socialservice för dem som är föremål för en föregripande barnskyddsanmälan. Dessutom kan en bedömning av vilken socialservice som kommer att behövas omedelbart efter barnets födelse göras i samarbete med en socialarbetare inom barnskyddet.

Ett barnskyddsärende och en klientrelation inom barnskyddet inleds efter barnets födelse, i enlighet med vad som bestäms i 26 §.

25 d § [\(88/2010\)](#)

Barnskyddsmyndigheternas anmälningsskyldighet och lämnande av sekretessbelagda uppgifter till polisen

²⁶ 3 mom. som tillfogats och 4 mom. som ändrats genom L 542/2011 träder i kraft 1.1.2012. I strafflagens 20 kap. finns bestämmelser om sexualbrott.

Om barnet flyttar från kommunen medan en utredning av behovet av barnskydd enligt 27 § pågår eller medan barnet annars är klient inom barnskyddet, ska det organ som ansvarar för socialvården utan hinder av sekretessbestämmelserna omedelbart underrätta barnets nya hemkommun eller den boningskommun som avses i 16 § 1 mom. om flyttningen. Även de handlingar som är nödvändiga för bedömningen av barnskyddsbehovet eller för vidtagandet av barnskyddsåtgärder ska vid behov utan dröjsmål lämnas till den nya hem- eller boningskommunen. Barnets nya hem- eller boningskommun ska fortsätta med utredningen eller andra barnskyddsåtgärder, med beaktande av vad som bestäms i 16 §.

Om ett beslut om brådsökande placering eller ändring av platsen för vård utom hemmet fattas när ett ärende som gäller omhändertagande av barnet eller vård utom hemmet är anhängigt vid förvaltningsdomstolen eller högsta förvaltningsdomstolen, ska beslutsfattaren omedelbart underrätta förvaltningsdomstolen eller högsta förvaltningsdomstolen om beslutet.

Barnskyddsmyndigheterna ska trots sekretessbestämmelserna göra en anmälan till polisen om det finns grundad anledning att misstänka att ett barn i sin uppväxtmiljö utsatts för en gärning som är straffbar enligt [21 kap. i strafflagen](#) och för vilken det strängaste föreskrivna straffet är fängelse i minst två år. I 25 § 3 mom. i denna lag föreskrivs om barnskyddsmyndigheternas skyldighet att göra en anmälan till polisen om sådana gärningar mot barn som är straffbara enligt 20 kap. i strafflagen. ([542/2011](#))

Anmälningsplikten har avgränsats att gälla den information som personen har fått i sitt uppdrag. Trots att själva sättet på vilket man fått informationen har kunnat vara av mycket privat natur kan det anses hänföra sig till skötseln av uppdraget. Avgörande är då att personen har fått informationen på grund av sin position eller i anslutning till denna²⁷.

Att barnet eller dess vårdnadshavare motsätter sig eller förbjuder en anmälan avlägsnar inte anmälningsplikten. På anmälandet inverkar inte heller eventuella sekretessbestämmelser som gäller anmälningsplikten eller exempelvis att ett konfidentiellt klientförhållande råder mellan den anmälningsskyldige och barnet eller den person som har hand om barnet. Om den person som gör en barnskyddsanmälan har fått informationen inom ramen för klientrelationen är det i enlighet med god förvaltningssed att den vårdnadshavare eller det barn som är ens klient får reda på att en anmälan görs.²⁸

Ett nytt sätt att inleda ett barnskyddsärende är den begäran om behov av barnskydd som föreskrivs lagens 25 a §. Den anmälningsskyldighet som avses i 25 § i barnskyddslagen kan i stället för en barnskyddsanmälan uppfyllas också genom att en begäran om bedömning av barnskyddsbehovet görs tillsammans med barnet eller barnets förälder. I samband med begäran ska de orsaker som lett till anmälan anges och begäran ska på motsvarande sätt som en barnskyddsanmälan lämnas in utan dröjsmål. Begäran ska kunna användas speciellt i situationer då en familj kontinuerligt har kontakt med en anmälningsskyldig instans, till exempel diakonin, barn- och familjearbetet eller ungdomsarbetet.

Med församlingar avses i lagen församlingarna i evangelisk-lutherska kyrkan och ortodoxa kyrkosamfundet. Med andra religiösa samfund avses samfund som registrerats på det sätt

27 Mikkola & Helminen 1994, 111

28 Rätty 2007, 144

som föreskrivs i 2 kap. i religionsfrihetslagen. Dessa är bland andra Jehovas vittnen, Frikyrkan i Finland och Katolska kyrkan i Finland. Anmälningsskyldigheten gäller alltså de anställda och förtroendevalda i dessa samfund. Anmälningsskyldigheten är inte beroende av till vilken församling eller vilket religionssamfund den anmälningsskyldige hör och inte heller av huruvida det rör sig om ett privat eller offentligt samfund eller en yrkesutövare.²⁹

Om kyrkans anställda, förtroendevalda eller någon annan person som verkar inom kyrkan i samband med bikt, själavård eller på annat sätt får vetskap om ett barn i behov av barnskydd ska man kartlägga möjliga sätt att hjälpa genom att ta kontakt med klientfamiljen eller eventuellt agera i samarbete med olika myndighetsinstanser. Om inga andra sätt att hjälpa finns att tillgå och det rör sig om ett barn i behov av barnskydd ska en anmälan enligt 25 § i barnskyddslagen göras utan dröjsmål. En präst eller lektor i tjänst kan inte göra en anmälan om informationen har framkommit i samband med bikt eller ett själavårdande samtal. Speciallagstiftningens bestämmelser om sekretess vid bikt och själavård har också beaktats i 25 § 3 mom. i barnskyddslagen, där det bland annat anges att kyrkolagens bestämmelse går före barnskyddslagen. Om det inte är fråga om uppgifter som framkommit i själavård eller bikt kan även en präst och en lektor i tjänst göra en anmälan.³⁰

3) Lagen om förmyndarverksamhet (442/1999)

90 § 1 mom.

Statliga och kommunala myndigheter samt andra offentligrättsliga samfund, Folkpensionsanstalten, Pensionskyddscentralen, pensionsstiftelser och övriga pensionsanstalter, försäkringsanstalter, banker och övriga penninginstitut, verksamhetsenheter för social- och hälsovården, yrkesutbildade personer inom hälso- och sjukvården samt privata tillhandahållare av socialservice är trots sekretessbestämmelserna skyldiga att på begäran lämna förmyndarmyndigheten och domstolen de uppgifter och utredningar som behövs för avgörande av ett anhängigt ärende.

Uppgifter och utredningar ska lämnas till myndigheten på dennas begäran.

91 §

Den som har fått vetskap om att någon uppenbarligen är i behov av intressebevakning kan utan hinder av tystnadsplikt anmäla detta till förmyndarmyndigheten. Anmälan skall göras till den förmyndarmyndighet inom vars verksamhetsområde den person som anmälan gäller har hemkommun eller, om han eller hon inte har hemkommun i Finland, till den förmyndarmyndighet inom vars område han eller hon huvudsakligen vistas. Efter att förmyndarmyndigheten mottagit anmälan skall den vidta åtgärder för att utreda behovet av intressebevakning samt vid behov göra en ansökan till tingsrätten om förordnande av en intressebevakare.

29 Rätty 2007, 146

30 Se <http://www.evl.fi/svenska/material/kyrkanochbarnskyddsarbetet.pdf>. Under adressen finns anvisningar om hur man bör förfara då man gör en barnskyddsanmälan.

För jämförelsens skull kan nämnas att man i Sveriges kyrkoordning har särskilda bestämmelser om sådana tillfällen där diakoniarbetarna inte är bundna av tystnadsplikt. Detta gäller bland annat fall då den anställda har fått veta om ett barn som är i behov av barnskydd och socialtjänsten kan gripa in för att skydda den minderåriga. Behovet av att skydda den minderåriga har alltså gett anmälningsskyldigheten företräde framom tystnadsplikten. (Tystnadsplikt och sekretess i kyrkans arbete 2000, 20–21 och 51.)

Med detta lagrum försöker man säkerställa att personer i behov av intressebevakning ska komma att omfattas av intressebevakningen och att eventuella missbruk, där man på ett otillbörligt sätt har utnyttjat vederbörandes situation, ska kunna utredas. Den som anmäler en person som uppenbarligen är i behov av intressebevakning till förmyndarmyndigheten gör sig inte skyldig till brott mot tystnadsplikten. Det är endast en präst och en lektor i tjänst som inte kan göra anmälan om de har fått uppgiften i samband med bikt eller själavårdande samtal. Magistraten fungerar som förmyndarmyndighet.

4) Lagen om klientens ställning och rättigheter inom socialvården, (812/2000) klientlagen

20 § 1 mom.

Statliga och kommunala myndigheter samt andra offentligrättsliga samfund, folkpensionsanstalten, pensionsskyddscentralen, pensionsstiftelser och andra pensionsanstalter, försäkringsanstalter, utbildningsanordnare, producenter av socialservice, sammanslutningar och verksamhetsenheter som bedriver hälso- och sjukvårdsverksamhet samt yrkesutbildade personer inom hälso- och sjukvården är skyldiga att på begäran av en socialvårdsmyndighet avgiftsfritt och utan hinder av sekretessbestämmelserna lämna till denna sådana uppgifter och utredningar som de förfogar över och som i väsentlig grad inverkar på en klientrelation inom socialvården och som är nödvändiga för myndigheten på grund av dess lagstadgade uppgifter att utreda klientens behov av socialvård, för att ordna socialvård och genomföra därtill anknutna åtgärder samt för att kontrollera uppgifter som lämnats till myndigheten.

Paragraf 20 i klientlagen tillämpas på kyrkan i egenskap av offentligrättsligt samfund, varför den skyldighet att lämna uppgifter som regleras i lagrummet gäller kyrkan och dess anställda. Med klient avses i lagen en person som ansöker om eller anlitar socialvård. Uppgifterna ges på socialvårdsmyndighetens begäran. Skyldigheten att lämna uppgifter gäller bara sådana uppgifter och utredningar som i väsentlig grad inverkar på klientrelationen. Dessutom ska dessa uppgifter vara nödvändiga för myndigheten på grund av dess lagstadgade uppgifter.

Innan klientlagen trädde i kraft hade myndigheten enligt 56 § i gällande socialvårdslag rätt att få uppgifter om myndigheten ansåg att den behövde uppgifterna. Klientlagen förutsätter att uppgifterna är nödvändiga. Enligt förarbetet till lagen är det väsentliga att den ändrade ordalydelsen otvetydigt ökar den sociala myndighetens skyldighet att motivera sitt krav på att få uppgifter i de enskilda fallen. Detta torde dock inte innebära att den som lämnar uppgifterna skulle ha rätt att i särskilt stor utsträckning bedöma om motiveringarna är tillräckliga. Bedömningen av uppgifternas nödvändighet ankommer fortfarande på den sociala myndigheten. Bara i det fall att begäran är helt ogrundad eller helt obefogad finns det en rättighet, och till och med en skyldighet, att vägra lämna ut den begärda informationen.³¹

Lagrummet betonar alltså att de uppgifter som ska lämnas ut måste vara sådana som i väsentlig grad inverkar på klientrelationen och nödvändiga för att reda ut klientens behov av socialvård. Lagrummet torde kunna tolkas så att exempelvis de åtgärder som församlingens diakoni-

³¹ Sorvari 2001, 117-118

arbete vidtar (t.ex. diakonibidrag) inte kan vara sådana uppgifter som inverkar i väsentlig grad, eftersom åtgärderna ofta är av engångsnatur och sporadiska. Men såsom konstaterades ovan: den myndighet som begär uppgiften gör bedömningen om den uppgift den behöver är väsentlig och nödvändig. Observera att exempelvis undervisningsväsendets och hälsovårdens myndigheter inte har någon sådan rättighet att få sekretessbelagda uppgifter som nämns ovan.

Trots att 20 § i klientlagen ger den sociala myndigheten rätt att begära in vissa uppgifter måste det dock betonas att klientens egna frivilliga lämnande av uppgifter kommer i första hand inom socialvården³².

Av klientlagen är det bara 20 § som tillämpas på kyrkans eget arbete (t.ex. diakoni- eller barnarbetet). Klientlagen i sin helhet ska tillämpas på det arbete som kyrkan utför till följd av ett uppdrag som faller inom lagens tillämpningsområde, exempelvis då församlingen på uppdrag av kommunen sköter familjerådgivningsarbetet som en köptjänst. Då måste man dock komma ihåg att den absoluta tystnadsplikt som kyrkolagen anger för präster och lektorer i tjänst ska iakttas även i uppdragsförhållanden. I 3 kap. i klientlagen finns bestämmelser om sekretess, tystnadsplikt och lämnande av sekretessbelagda uppgifter (se bl.a. 17 och 18 §).

18 § 2 mom.

Den som ordnar eller lämnar socialvård skall på begäran oberoende av klientens eller den lagliga företrädarens samtycke lämna ut uppgifter ur en sekretessbelagd handling till polisen, en åklagarmyndighet och en domstol, om det är nödvändigt för utredande av ett brott som omfattas av anmälningsskyldighet enligt 15 kap. 10 § strafflagen (39/1889) eller för vilket det strängaste straffet är fängelse i minst fyra år.

18 § 3 mom.

Uppgifter ur en sekretessbelagd handling får lämnas ut även på eget initiativ vid misstanke om ett brott som avses i 2 mom. eller när det föreligger misstanke om ett brott som är mindre grovt än vad som där nämns, om den som ordnar eller lämnar socialvård bedömer att utlämnandet är nödvändigt på grund av ett barns intresse eller ett synnerligen viktigt allmänt eller enskilt intresse.

Den skyldighet att lämna uppgifter som avses i paragrafens 2 moment gäller utredandet av sådana brott vars strängaste straff är fängelse i minst fyra år. I de brott som nämns i 15 kap. 10 § i strafflagen (brott som är på färde och som måste anmälas) är det strängaste straffet minst sex års fängelse. Skyldigheten att lämna uppgifter kan med andra ord bli aktuell även för lindrigare brott (exempelvis sexuellt utnyttjade av eller våldtäktsförsök på barn) än vad som föreskrivs om anmälningsskyldighet i 15 kap. 10 § i strafflagen. Uppgifterna ges på begäran.

Enligt paragrafens 3 mom. får uppgifter lämnas ut även på eget initiativ vid misstanke om ett brott som avses i 2 mom. eller till och med om ett mindre grovt brott än så. Uppgiftslämnande förutsätter alltid att utlämnandet är nödvändigt på grund av ett barns intresse eller ett synnerligen viktigt allmänt eller enskilt intresse. Nödvändighetskriterierna måste bedömas från fall till

³² Sorvari 2001, 34

fall. Också då det gäller brott av samma typ har gärningens enskilda omständigheter och faktorer i anslutning till förövaren och offret stor inverkan. Faktorer som inverkar vid bedömningen av rätten att lämna ut uppgifter är bland annat huruvida man genom utlämnandet kan förhindra gärningar som ger upphov till ett starkt hot mot eller långtgående effekter för offret. Det utlämnande av uppgifter som grundar sig på 18 § 3 mom. i klientlagen utgår från socialvårdens egen prövning. Någon absolut skyldighet att lämna uppgifter uppkommer inte. Rätten att och ansvaret för att anmäla ett brott ligger i första hand på den enskilda arbetstagaren och i sista hand på den som anordnar eller utför socialvården, som genom att använda sig av sin arbetsledningsrätt kan utfärda föreskrifter och anvisningar som binder arbetstagaren.³³

Notera här att 18 § 2 och 3 mom. i klientlagen gäller utredning av ett brott som redan har begåtts, medan den anmälningsskyldighet som regleras i 15 kap. 10 § i strafflagen gäller ett brott som ännu är under planering.

5) Polislagen (493/1995)

35 § 1 mom.

Utan hinder av en myndighets tystnadsplikt har polisen rätt att för ett tjänsteuppdrag avgiftsfritt få behövliga uppgifter och handlingar av myndigheten och av en sammanslutning som tillsatts för att handha en offentlig uppgift, om inte lämnande av uppgiften eller handlingen till polisen eller användning av uppgiften såsom bevis förbjudits eller begränsats i lag.

Polislagen måste läsas som en helhet. Polisens befogenheter att få uppgifter har knutits till de allmänna principerna i 2 § i polislagen, där man bland annat konstaterar att polisen ska vara saklig och opartisk och att polisens åtgärder inte ska medföra större skada eller olägenhet än vad som är nödvändigt. Åtgärderna ska vara motiverade i förhållande till hur viktig och brådskande uppgiften är samt till övriga omständigheter som inverkar på helhetsbedömningen av situationen.³⁴

Observera alltså att man i det nämnda lagrummet konstaterar att polisen har rätt till vissa uppgifter, ifall inte lämnandet av dessa uppgifter eller användandet av dem som bevis har förbjudits i lag. Om uppgifterna är sådana att de inte kan anföras som bevis har polisen inte heller rätt till dem.

6) Utsökningsbalken

En utmätningsman har rätt att utan hinder av sekretessbestämmelserna få uppgifter om gäldenären av statliga, kommunala eller andra myndigheter samt därmed jämförbara samfund som sköter en offentlig uppgift. Uppgifter kan bara begäras i konkreta anhängiga utmätningsärenden och

³³ Sorvari 2001, 168

³⁴ Salminen 1996, 24

uppgifterna ska vara nödvändiga för ett verkställande. Utmätningssmannen har inte rätt att av församlingens anställda få andra än de uppgifter som nämns i bestämmelserna. Förteckningarna i bestämmelserna är uttömmande. I det fall att man blir tvungen att lämna ut uppgifter måste man försäkra sig om att inga personuppgifter av känslig natur som inte hör till utmätningssärendet ges.

3 kap.

Allmänna bestämmelser om förfarandet

Skyldighet för utomstående och myndigheter att lämna uppgifter

66 § Skyldighet för utomstående att lämna uppgifter

En utomstående skall på förfrågan meddela utmätningssmannen

- 1) om han i sin besittning har eller annars har bestämmanderätt över egendom som tillhör gäldenären samt egendomens art,
- 2) om gäldenären har en fordran på honom eller han har en fordran på gäldenären, grunden för fordringarna och deras belopp samt betalningsrörelsen på de konton som gäller fordran och gäldenärens rätt att använda kontona,
- 3) om han med gäldenären eller för denne har företagit en sådan rättshandling som kan vara av betydelse vid eftersökande av egendom som tillhör gäldenären samt rättshandlingens innehåll,
- 4) uppgifter som han har i egenskap av gäldenärens arbetsgivare eller annan utbetalare av inkomst och som gäller gäldenärens inkomst och naturaförmåner, arbetstider och grunderna för betalningarna till gäldenären samt gäldenärens kontaktinformation,
- 5) uppgifter som han har i egenskap av utövare av tele- eller postverksamhet och som gäller gäldenärens adress- och telefonuppgifter samt annan kontaktinformation.

Vad som bestäms i 1 mom. 2 punkten gäller också fordringar som i framtiden förfaller till betalning, om en förbindelse har givits eller någon annan rättsgrund har uppstått beträffande en sådan, liksom också fordringar vilka till grund eller belopp är oklara eller villkorliga. Vad som bestäms i 1 mom. 3 punkten gäller också förfaranden, arrangemang eller andra åtgärder som till sina verkningar är jämförbara med rättshandlingar.

En utomstående är skyldig att på uppmaning av utmätningssmannen visa upp avtal eller andra handlingar som gäller sådana omständigheter som avses i 1 mom. samt annat material som har direkt samband med dem. Utmätningssmannen har rätt att kopiera handlingar och material. Kreditinstitut, finansiella institut och försäkringsanstalter får inte för andra än myndigheter uppge om utmätningssmannen har gjort en förfrågan enligt denna paragraf.

67 § Skyldighet för myndigheter och dem som sköter offentliga uppdrag att lämna uppgifter

Myndigheter och de som sköter offentliga uppdrag skall på begäran meddela utmätningssmannen alla uppgifter som de har om

- 1) gäldenärens egendom och förmögenhet, inkomster, skulder och ekonomiska ställning i övrigt samt bankförbindelse eller annan motsvarande förbindelse,
- 2) gäldenärens arbetsavtalsförhållanden och andra anställningar, pensioner och ekonomiska verksamhet,
- 3) gäldenärens adress- och telefonuppgifter samt andra uppgifter som behövs för kontakt med gäldenären.

Om den som är skyldig att lämna uppgifter står i ett sådant förhållande till gäldenären som avses i 66 §, är han skyldig att lämna uppgifter också i enlighet med nämnda paragraf.

7) Personuppgiftslagen (523/1999)

Personuppgiftslagen är den viktigaste allmänna lagen som reglerar skyddet för personuppgifter. Syftet med denna lag är att genomföra de grundläggande fri- och rättigheter som tryggar skyddet för privatlivet samt övriga grundläggande fri- och rättigheter som tryggar skyddet för den personliga integriteten vid behandling av personuppgifter samt att främja utvecklandet och iakttagandet av god informationshantering. I och med lagen strävar man även efter att de grundläggande fri- och rättigheter som tryggar skyddet för den personliga integriteten inte ska inskränkas utan att det finns en i lag fastställd grund i samband med insamlingen, registreringen, lagringen, användningen, översändandet, utlämnandet av eller andra åtgärder som vidtas i fråga om personuppgifterna³⁵.

39 § 1 mom.

Dataombudsmannen har utan hinder av sekretessbestämmelserna rätt att få information om de personuppgifter som är föremål för behandling samt all den information som behövs för att övervaka att behandlingen av personuppgifter sker i enlighet med lag. Datasekretessnämnden har motsvarande rätt i de ärenden som den behandlar.

I 11 § i personuppgiftslagen definieras som känsliga uppgifter sådana uppgifter som beskriver eller vilkas syfte är att beskriva 1) ras eller etniskt ursprung, 2) någons samhällsliga eller politiska uppfattning eller religiösa övertygelse eller medlemskap i ett fackförbund, 3) en brottslig gärning eller ett straff eller någon annan påföljd för ett brott, 4) någons hälsotillstånd, sjukdom eller handikapp eller vårdåtgärder eller därmed jämförbara åtgärder som gäller honom, 5) någons sexuella inriktning eller beteende, eller 6) någons behov av socialvård eller de socialvårdstjänster, stödåtgärder och andra förmåner inom socialvården som någon erhållit. Dessa uppgifter om en klient får inte registreras förutom då rätten till det regleras i lag eller klienten har gett sitt samtycke.

Såväl i personuppgiftslagen som i offentlighetslagen finns undantagsbestämmelser från sekretessen då en person som berörs av ärendet vill ha uppgifter ur en i övrigt sekretessbelagd handling. Uppgifter som gäller klienterna finns i personregistren och de handlingar som tillhör dem. Enligt 26 § i personuppgiftslagen har var och en utan hinder av sekretessbestämmelserna rätt att, sedan han meddelat de fakta som behövs för att söka en uppgift, få veta vilka uppgifter om honom som har registrerats i ett personregister eller att registret inte innehåller uppgifter om honom. Den person som det ärende som behandlas gäller har på basis av offentlighetslagen rätt att på begäran få uppgifter om handlingar som inverkar eller har inverkat på behandlingen av det egna ärendet oavsett om dessa handlingar i övrigt är offentliga³⁶. Enligt 12 § i offentlighetslagen har var och en rätt att ta del av de uppgifter som ingår i en myndighetshandling och som gäller

³⁵ Sorvari 2001, 63

³⁶ Sorvari 2001, 107

honom själv, om inte något annat föreskrivs i lag. Skyldigheten att lämna uppgifter till klienten är en absolut princip.

8) Lag om patientens ställning och rättigheter (785/1992), patientlagen

Lagen om patientens ställning och rättigheter, patientlagen, trädde i kraft 1993. Denna lag betonar patientens självbestämmanderätt och integritet, vilket också stöds av bestämmelserna i 13 § om sekretessbelagda uppgifter i journalhandlingarna. I lagrummets 3 mom. regleras de situationer då uppgifter kan lämnas utan hinder av 2 mom. Även sjukhusprästerna är sådana utomstående som avses i lagen och de får inte utan patientens samtycke lämna ut sekretessbelagda uppgifter som avses i patientlagen. Om de får uppgifter av detta slag till exempel av patienten själv gäller tystnadsplikten i 13 § 1 mom.

13 § 1 mom.

Uppgifter i journalhandlingarna är sekretessbelagda.

13 § 2 mom.

En yrkesutbildad person inom hälso- och sjukvården eller någon annan som arbetar vid en verksamhetsenhet för hälso- och sjukvård eller utför uppdrag för den får inte utan patientens skriftliga samtycke till utomstående lämna sådana uppgifter som ingår i journalhandlingarna. Om patienten saknar förutsättningar att bedöma betydelsen av ett sådant samtycke, får uppgifterna lämnas med skriftligt samtycke av patientens lagliga företrädare. Med utomstående avses i denna lag personer som inte vid verksamhetsenheten eller på uppdrag av den deltar i vården av patienten eller i andra uppgifter i samband med vården. Tystnadsplikten kvarstår efter det anställningsförhållandet eller uppdraget har upphört.

13 § 3 mom.

Utan hinder av 2 mom. får lämnas

1) uppgifter som ingår i journalhandlingarna, om det uttryckligen särskilt föreskrivs i lag om utlämnande av uppgifter eller rätt att få del av uppgifter,

2) uppgifter som behövs för ordnande av undersökning och vård av patienten till någon annan verksamhetsenhet för hälso- och sjukvård eller en yrkesutbildad person inom hälso- och sjukvården samt en sammanfattning av den vård som givits patienten till den verksamhetsenhet för hälso- och sjukvård eller den yrkesutbildade person inom hälso- och sjukvården som har remitterat patienten till vården, och till den läkare som eventuellt har utsetts till ansvarig läkare för patienten, i enlighet med patientens eller dennes lagliga företrädares muntliga samtycke eller sådant samtycke som annars framgår av sammanhanget,

3) uppgifter som är nödvändiga för ordnande av undersökning och vård av patienten till någon annan finländsk eller utländsk verksamhetsenhet för hälso- och sjukvård eller yrkesutbildad person inom hälso- och sjukvården, om patienten på grund av mental störning, utvecklingsstörning eller av någon annan motsvarande orsak saknar förutsättningar att bedöma betydelsen av sitt samtycke och inte heller har någon laglig företrädare, eller om patienten inte kan ge sitt samtycke på grund av att han eller hon är medvetlös eller av någon annan därmed jämförbar orsak,

4) uppgifter om patientens person och hälsotillstånd till en nära anhörig till patienten eller någon annan patienten närstående då patienten är intagen för vård på grund av medvetlöshet eller av någon annan därmed jämförbar orsak, om det inte finns skäl att anta att patienten skulle förbjuda detta, och

5) uppgifter om den hälso- och sjukvård som en avliden person fått under sin livstid på motiverad skriftlig ansökan till den som behöver uppgifterna för att utreda eller tillgodose viktiga intressen eller rättigheter i den mån uppgifterna är nödvändiga för detta ändamål; mottagaren får inte använda eller lämna uppgifterna vidare för något annat ändamål.

I församlingen uppstår ibland situationer där man behöver hjälp av någon annan professionell hjälpare än en församlingsanställd. I sådana situationer är det viktigt att sträva efter att få klientens samtycke till att andra instanser kontaktas. En yrkesutbildad person inom hälso- och sjukvården (t.ex. innehavaren av en diakonitjänst, om personen också är sjukskötare) omfattas av 6 § i patientlagen, enligt vilken vård och behandling ska ges i samförstånd med patienten. Om patienten vägrar ta emot en viss vård eller behandling ska den i mån av möjlighet och i samförstånd med honom ges på något annat sätt som är godtagbart från medicinsk synpunkt. I lagrummet föreskrivs vidare att om en patient som har uppnått myndighetsåldern på grund av mental störning eller psykisk utvecklingsstörning eller av någon annan orsak inte kan fatta beslut om vården eller behandlingen, ska hans lagliga företrädare, en nära anhörig eller någon annan närstående person höras innan ett viktigt vårdbeslut tas i avsikt att utreda hurdan vård som bäst motsvarar patientens vilja. Om detta inte kan utredas ska patienten vårdas på ett sätt som kan anses vara förenligt med hans bästa. Patienten ska dock beredas den vård som behövs för avvärjande av fara som hotar hans liv eller hälsa även om hans vilja på grund av medvetlöshet eller av någon annan orsak inte kan utredas. Har patienten tidigare genom vårdtestamente uttryckt sin bestämda vilja i fråga om vården, får han inte ges vård som strider mot hans viljeförklaring.

9) Lagen om yrkesutbildade personer inom hälso- och sjukvården (559/1994)

Lagen om yrkesutbildade personer inom hälso- och sjukvården stöder patientsäkerheten och kvaliteten i vårdtjänsterna. I lagens 3 kapitel föreskrivs om de allmänna skyldigheterna för en yrkesutbildad person inom hälso- och sjukvården. Om kyrkans anställda är registrerade som yrkesutbildade inom hälso- och sjukvården lyder de i fråga om denna verksamhet under patientlagen och lagen om yrkesutbildade personer inom hälso- och sjukvården. Exempelvis diakonisorna är i egenskap av antingen sjukskötare eller hälsovårdare registrerade som yrkesutbildade inom hälso- och sjukvård. Ett undantag utgörs av sådana psykoterapeuter som också är präster. På dem tillämpas prästens tystnadsplikt även när de arbetar som psykoterapeuter. En sjukhuspräst som sedan tidigare har en sjukskötarexamen är inte en yrkesutbildad person inom hälso- och sjukvården. Som sjukhuspräst, anställd i kyrklig tjänst, lyder prästen under kyrkolagen och deltar inte i patientens vårdåtgärder.

17 §

En yrkesutbildad person inom hälso- och sjukvården får inte utan tillstånd till utomstående yppa en enskild persons eller familjs hemlighet som han har fått kännedom om på grund av sin ställning eller uppgift. Tystnadsplikten kvarstår efter det att yrkesutövningen har upphört.

19 §

En yrkesutbildad person inom hälso- och sjukvården är skyldig att i sin yrkesutövning iaktta vad som Tillstånds- och tillsynsverket för social- och hälsovården eller regionförvaltningsverket med stöd av bestämmelser eller föreskrifter bestämmer.

Utan hinder av sekretessbestämmelserna är en yrkesutbildad person inom hälso- och sjukvården skyldig att på begäran tillstålla Tillstånds- och tillsynsverket för social- och hälsovården³⁷ eller regionförvaltningsverket de rapporter, förklaringar och utredningar som de behöver för skötseln av uppgifter som avses i denna lag.

Skyldigheten att lämna ut de anmälningar, förklaringar och utredningar som en myndighet begär uppkommer med anledning av åtgärder i anslutning till hälso- och sjukvården. Det måste betonas att på basis av ovan nämnda lagar gäller myndighetens rätt att få uppgifter inte andra åtgärder och ärenden än dem som relaterar till hälso- och sjukvård.

³⁷ Numera Tillstånds- och tillsynsverket för social- och hälsovården, Valvira

4 TYSTNADSPLIKT UTIFRÅN YRKE

Vissa yrken är förenade med särskilda bestämmelser om tystnadsplikt. I detta kapitel behandlar vi hur tystnadsplikten regleras för olika yrkesgrupper. Sakinnehållet bör ändå ses som en helhet med anledning av tystnadspliktens karaktär.

4.1 Allmänt

Tystnadsplikten för olika yrkesgrupper regleras i olika lagar. Enligt Finlands grundlag ska bestämmelserna om tystnadsplikt finnas på lagnivå. Detta innebär att man genom arbetsgemenskapens eller verksamhetsorganisationens interna bestämmelser eller handlingsprogram inte kan avvika från en i lag fastställd tystnadsplikt.

Såsom tidigare har konstaterats regleras offentligheten och sekretessen i myndigheternas verksamhet i offentlighetslagen som allmän lag samt i vissa speciallagar, vilka har behandlats ovan. Tystnadspliktsbestämmelserna som baserar sig på präst- eller lektorstjänster finns i kyrkolagen och kompletteras av offentlighetslagen. Bestämmelserna om den tystnadsplikt som baserar sig på kyrkans övriga anställdas tjänst eller yrke finns huvudsakligen i offentlighetslagen och de kompletteras av bestämmelserna i kyrkolagen.

Genom tystnadspliktsbestämmelser och vittnesförbud som baserar sig på yrket har man velat trygga individens möjlighet att få professionell hjälp utan att riskera sitt rättsskydd vid rättegångar. Därför föreskrivs skyldighet för präster, läkare och den anklagades ombud att i vissa situationer vägra vittna. Att garantera möjlighet att få hjälp har ansetts vara ett så viktigt mål att vittnesförbudet är en skyldighet.

Syftet med det vittnesförbud som gäller yrkeshemligheter är dock inte ett allmänt skyddande av yrkeshemligheter. Endast ett tillräckligt allmänt eller enskilt intresse kan bryta påbudet att försöka få fram sanningen. Den konfidentiella relationen mellan vårdaren och den som får vård har ansetts förtjäna rättsligt skydd, eftersom människans andliga och kroppsliga välbefinnande är en grundförutsättning för hela samhällets funktion. Att detta konfidentiella förhållande finns spelar en betydelsefull roll för människors benägenhet att uppsöka vård och hur vården lyckas.³⁸ Tillgången till professionell hjälp och skyddandet av den personliga integriteten har således ansetts vara viktigare än ett absolut sanningssökande.

Sekretessbelagda är alltså de ärenden som regleras i 24 § i offentlighetslagen (se ovan: avsnitt 2.3 "Övrig lagstiftning", punkt 1). Förutom i dessa fall har kyrkans anställda tystnadsplikt

³⁸ Hormia 1978, 147-148

enligt 25 kap. 8 § i kyrkolagen när det gäller själavård eller diakoniarbete som riktar sig till en enskild person.

Såsom tidigare har konstaterats är det som framkommer i samband med själavård eller diakoni sekretessbelagt även om det inte skulle gälla frågor som nämns i 24 § i offentlighetslagen. Då en människa tar kontakt med en av kyrkans anställda för att genom ett konfidentiellt samtal eller själavård få hjälp, träder kyrkolagens tystnadsplikt vid själavård i kraft. Tystnadsplikten kvarstår även när anställningsförhållandet, skötseln av förtroendeuppdraget, utförandet av uppdragsuppgiften eller tjänstgörandet vid myndigheten upphört.

Om straff för brott mot tystnadsplikten föreskrivs i 40 kap. i strafflagen.

5 § Brott mot tjänsthemlighet och brott mot tjänsthemlighet av oaktsamhet(604/2002)

Om en tjänsteman uppsåtligen under den tid anställningen varar eller därefter obehörigen

1) röjer en handling eller uppgift som är sekretessbelagd enligt lagen om offentlighet i myndigheternas verksamhet (621/1999) eller enligt någon annan lag eller som enligt lag inte får yppas, eller

2) utnyttjar en sådan handling eller uppgift till sin egen nytta eller till nytta eller skada för någon annan, skall tjänstemannen, om inte strängare straff för gärningen föreskrivs någon annanstans, för brott mot tjänsthemlighet dömas till böter eller fängelse i högst två år. Tjänstemannen kan även dömas till avsättning, om brottet visar att han eller hon är uppenbart olämplig för sitt uppdrag.

Gör sig en tjänsteman genom oaktsamhet skyldig till en gärning som nämns i 1 mom., och är gärningen inte, med hänsyn till sin menlighet eller skadlighet eller andra omständigheter som har samband med den, ringa bedömd som en helhet, skall han eller hon, om inte strängare straff för gärningen föreskrivs någon annanstans, för brott mot tjänsthemlighet av oaktsamhet dömas till böter eller fängelse i högst sex månader.

4.2 Präster

4.2.1 Bikthemlighet

Enligt 5 kap. 2 § i kyrkolagen, som gäller bikthemlighet, får det som har anförtrotts en präst i enskilt skriftermål eller annars vid själavård inte röjas, och inte heller den person som har anförtrott sig åt prästen. Enligt 6 kap. 12 § i kyrkolagen gäller det som föreskrivs i 5 kap. 2 § om en prästs tystnadsplikt i fråga om bikthemligheten även för en lektor i tjänst. Den tystnadsplikt som präster och lektorer i tjänst har i fråga om det som framkommer vid bikt eller själavård är absolut.

Grunden för prästernas tystnadsplikt kan hänföras till såväl etableringen av en konfidentiell vårdrelation som till religionsutövning. Prästens tystnadsplikt vid bikt har en teologisk grund.

I bikten är det inte endast fråga om något som gäller den som biktar sig och prästen, utan bikten kännetecknas också av den transcendent karaktären i prästens arbete. Även i själavård ingår en aspekt av religionsutövning som skiljer en präst från till exempel en psykoterapeut.

Tystnadsplikten för en präst och en lektor i tjänst kvarstår även om vederbörande inte längre är i den ställning där han fått kännedom om något som är underställt tystnadsplikt. Detta följer givetvis redan av sakens natur och innebär att tystnadsplikten angående ärenden som en person hört i egenskap av präst kvarstår även om han avgått eller avskedats från prästämbetet. För en lektor kvarstår tystnadsplikten i fråga om det som han fått kännedom om i sin lektorstjänst.

Även mycket annat än det som framkommer i bikt eller själavård är sekretessbelagt. Sådana är de ärenden som anges i 24 § i lagen om offentlighet i myndigheternas verksamhet och det diakoniarbete som nämns i 25 kap. 8 § i kyrkolagen³⁹. Om en präst eller en lektor i tjänst får kännedom om sådant på annat sätt än genom bikt eller själavård gäller tystnadsplikt, men om de lagliga förutsättningarna uppfylls kan tystnadsplikten brytas.

En präst eller lektor i tjänst kan inte heller häva tystnadsplikten till exempel i situationer där han eller hon samtidigt är psykoterapeut. Bikthemligheten är ingen subjektiv rättighet utan hör samman med kyrkans ämbete och är uttryckligen en skyldighet. Prästämbetet och därmed också bikthemligheten gäller även om personen inte sköter en specifik prästtjänst.

Det faktum att prästens bikthemlighet ingår i den av riksdagen stiftade kyrkolagen innebär att även det finländska samhället vill att det i landet finns en instans dit en medborgare kan vända sig, förvissad om att han inte anges oberoende av vad som avslöjas vid bikt eller själavård.⁴⁰ Anmälningsskyldighet i anslutning till bikthemligheten tas upp i kapitel 4.2.3.

4.2.2 Vittnesplikt

I Finland gäller allmän vittnesplikt, vilket innebär att en person som blir kallad att vittna är skyldig att göra det. I lagstiftningen finns några undantag från detta.

För att utredning av sanningen överhuvudtaget ska gagna samhället måste åtgärder som tillämpas för att klarlägga sanningen vara rättvisa och stå i rätt proportion till den nytta som uppnås. Om klarläggandet av sanningen ställs upp som det viktigaste målet för en rättegång blir frågan om vilka utredningssätt som ska tillåtas problematisk. Är alla medel tillåtna om de bidrar till att sanningen avslöjas? Att sanningen klarläggs och domen är rättvis främjar medborgarnas

³⁹ Jfr KL 6:3

⁴⁰ Kettunen 2005, 7

tilltro till rättsväsendet, men å andra sidan naggas förtroendet i kanterna om de metoder som tillämpas vid utredningen kraftigt kränker den personliga integriteten.

Genom de förbud som kringskar klarläggandet av sanningen skyddas våra värderingar. När man stiftar lagar om sådana begränsningar, till exempel vittnesförbud, måste man avgöra vilka värderingar som är så viktiga att de måste skyddas till och med på bekostnad av sanningsprincipen. Som sådana värderingar har ansetts statens intresse, nationalekonomiska intressen, etiska aspekter, förtroendeskydd, tjänsteintresse och humanitära aspekter.⁴¹

Den kränkning av ett rättssubjekt som orsakats genom ett brott mot vittnesförbudet kan vara till mycket större förfång för rättsordningen än den ursprungliga kränkning av ett rättssubjekt (till exempel ett brott som begåtts) som utgör föremål för rättegången. Dylika vittnesförbud har sålunda en viktig skyddande uppgift.

Vittnesförbudets innehåll

I 17 kap. 23 § i rättegångsbalken (RB) föreskrivs att särskilda lagbestämmelser ges om tystnadsplikt för präster. När en präst hörs som vittne får prästen inte yppa det som har anförtrotts honom eller henne i enskild bikt eller själavård, och inte ens avslöja vem som har anförtrott sig åt honom. Även om rättegångsbalken bara nämner präster tillämpas lagrummet även på lektorer i tjänst (KL 6:12). Enligt 17 kap. 12 § i rättegångsbalken förhindrar tystnadsplikten även att sådana handlingar som innehåller uppgifter som omfattas av tystnadsplikten används som bevis.

Rättegångsbalken 17 kap. 23 §

Vittnesmål må icke avfordras:

1) tjänsteman eller den, som valts eller förordnats att förrätta offentligt uppdrag eller offentlig syssla, om sådant, som han i denna egenskap är pliktig att hemlighålla

2) någon därom, vad för rikets trygghet eller skyddande av dess rättigheter eller intressen bör hemlighållas för främmande stat;

3) läkare, apotekare eller barnmorska eller deras biträden om vad de på grund av sin ställning erfärit och vad till följd av sakens natur bör hemlighållas, såframt icke den, i vars intresse tystnadsplikten påbjudits, samtycker till avgivande av vittnesmålet;

4) ombud eller rättegångsbiträde om sådant som huvudmannen anförtrott för målets utförande, om inte huvudmannen samtycker till avläggande av vittnesmålet;

5) i lagen om medling i tvistemål och stadfästelse av förlikning i allmänna domstolar (394/2011) avsedd medlare eller medlares biträde i tvistemål om vad han eller hon i sitt uppdrag har fått veta om det ärende som medlingen gällt, om inte särskilt viktiga skäl kräver att denne förhörs om detta eller den till vars förmån tystnadsplikten har bestämts ger sitt samtycke till vittnandet.

Om tystnadsplikt för präst är särskilt stadgat.

⁴¹ Hormia 1978, 139-183

Trots 1 mom. 3 och 4 punkten kan någon annan i den avsedd person än rättegångsbiträdet för den anklagade förpliktas att vittna i saken, då åklagaren utför åtal för brott på vilket kan följa fängelse i sex år eller strängare straff, eller för försök till eller delaktighet i dylikt brott.

Vad som föreskrivs i 1 mom. 1 och 3–5 punkten ska iakttas även om vittnet inte längre befinner sig i den ställning i vilken den omständighet som skulle bevisas kommit till hans eller hennes kännedom.

När tystnadsplikten innehåll och omfattning granskas bör det beaktas att hemlighållandet naturligtvis endast gäller sådant som prästen fått kännedom om på basis av sin ställning, dvs. som präst (RB 17:23, där i fråga om sjuk- och hälsovårdspersonalen bestäms att dessa inte får vittna om sådant som de fått kännedom om på grund av sin ställning.) Även en präst kan få veta saker i en annan egenskap än som präst, till exempel som ögonvittne, varvid han givetvis är vittnesskyldig på samma sätt som vem som helst. Problem med gränsdragningen kan uppstå när en präst lika väl har kunnat få kännedom om något som vän, bekant, släkting eller granne som i egenskap av präst. Det är inte alltid klart om något har berättats för honom uttryckligen i egenskap av präst. Å andra sidan kan det vara lättare att berätta sådant som tynger sinnet just för en bekant präst, särskilt i en litet mindre officiell situation. Även i sådana fall kan prästen ha fått förtroendet uttryckligen som präst, varvid det är fråga om en diskussion som ska betraktas som själavård och därmed är sekretessbelagd.

Om en präst av en händelse blir vittne till ett brott gör prästtjänsten inte honom jävig att vittna, utan vittnesplikten gäller på samma sätt som för alla andra. Tolkningssituationer kan även uppstå i sådana fall då prästen ursprungligen fått kännedom om saken på annat sätt än via sin ställning men vederbörande senare kommer för att tala med prästen om samma sak inom ramen för själavård. Om detta sker i avsikt att begränsa bevismaterialet (till exempel om en knivhuggare lägger märke till att den förbipasserande som såg mordet är en präst i tjänstedräkt och senare uppsöker samma präst för att bikta sig i avsikt att göra vittnet jävigt) uppstår inget vittnesförbud, eftersom tystnadsplikten inte får utnyttjas i lagstridigt syfte.

Tolkningen är svårare om en präst av en händelse hör sin medarbetare förolämpa en annan anställd och denne senare kommer för att uppriktigt tala om det dåliga arbetsklimatet i själavårdande syfte. Kan prästen då vittna i en eventuell ärekränkingsrättegång? En präst kan inte vittna i sådana ärenden som framkommit i själavård, men nog om sådant som han hört och sett därförinnan, dvs. sådant som han inte fått kännedom om på basis av sin ställning som präst. Detta gäller trots att prästen kan ha hört talas om samma sak på nytt i samband med själavård. Observera också att det ingår i en chefs ansvar att ingripa vid trakasserier på arbetsplatsen.

Tystnadsplikten gäller när en präst ska vittna under en förundersökning, i civil-, förvaltnings- och straffprocesser samt vid förvaltningsförfarande.

Det är uttryckligen fråga om tystnadsplikt och inte om rätt att tåga. Prästen har inget val, till skillnad från till exempel den åtalades nära anhöriga som kan vägra att vittna om de så önskar.

Upphävning av vittnesförbud

Eftersom en präst har absolut tystnadsplikt vid bikt och själavård kan den inte upphävas av den biktandes eget samtycke. Däremot åsidosätts tystnadsplikten till exempel för sjuk- och hälsovårdspersonal samt för rättegångsombud och rättegångsbiträden om den person i vars intresse vittnesförbudet påbjudits ger sitt samtycke (RB 17:23). Yrkesutövares tystnadsplikt övergår genom samtycke till vittnesplikt. Om en präst som är anställd i en församling, i en kyrklig samfällighet eller som kyrklig tjänsteinnehavare på något annat sätt än vid bikt eller själavård har fått kännedom om sådant som enligt lag är sekretessbelagt jämföras prästens tystnadsplikt med den som gäller för personal inom hälso- och sjukvården. Tystnadsplikten viker alltså i sådana fall vid samtycke.

Denna skillnad i det yrkesbaserade vittnesförbudet beror på att tystnadsplikten för sjuk- och hälsovårdspersonal har föreskrivits till skydd för patienten. Vittnesförbudet tjänar inget annat intresse, varför patientens samtycke naturligtvis upphäver det.

På grund av den transcendentala karaktären i prästens arbete är tystnadsplikten inte uteslutande en fråga om att skydda den som anförtrott sig åt honom utan det handlar på ovan nämnt sätt även om religionsutövning. Eftersom prästen vid bikt eller själavård har hört det som anförtrotts honom som Guds representant är tystnadsplikten inte endast ett ömsesidigt avtal mellan prästen och individen om att samtalet är konfidentiellt.

I samband med själavårdssamtal kan dock ett behov av konsultation uppstå. Den som berättar om sina angelägenheter för en präst kan också behöva hjälp av någon annan sakkunnig, till exempel en läkare. Den absoluta tystnadsplikten hindrar till denna del inte prästen från att hjälpa individen så bra som möjligt. Om personen samtycker till det eller ber prästen vidarebefordra uppgiften om hjälpbehovet ska och bör prästen göra detta. Det innebär emellertid inte att prästen får avslöja sådant som anförtrotts honom i större utsträckning än vad som är absolut nödvändigt för uppdraget. Om prästen till exempel meddelar sjukhusets läkare att person A har ångest och är i uppenbart behov av vård innebär det inte att prästen avslöjat innehållet i det själavårdande samtalet.

Prästens bikthemlighet kan inte brytas ens vid redan begångna grova brott, vilket är möjligt till exempel i fråga om läkarens tystnadsplikt.

Teleavlyssning och teknisk avlyssning enligt 5 a kap. 10 § i tvångsmedelslagen får inte heller riktas mot samtal mellan den misstänkte och hans eller hennes rättegångsbiträde eller mellan den misstänkte och den präst som avses i 17 kap. 23 § 2 mom. i rättegångsbalken. Om det under avlyssningen framgår att det är fråga om ett samtal mellan nämnda personer ska avlyssningen avbrytas och eventuella bandupptagningar eller anteckningar omedelbart förstöras.

Prästens skyldigheter som vittne

Om en präst utses till vittne gällande omständigheter som lyder under tystnadsplikten måste han infinna sig i rätten och svära vittneseden. Prästen ska dessutom enligt 17 kap. 25 § i rättegångsbalken styrka sin vägran med sannolika skäl. Detta innebär att prästen vid behov ska bevisa att han är präst och har hört talas om saken antingen i bikt eller i annan själavård.

Det torde vara lätt för ett vittne att bevisa sig vara präst. Däremot är det svårare för prästen att utan att bryta bikthemligheten påvisa att han hört om saken uttryckligen i sin ställning som präst och antingen i bikt eller i själavård. Alla dessa delfaktorer ska nämligen uppfyllas för att bikthemligheten ska existera. I praktiken torde det räcka att rättens ordförande meddelas att det är fråga om angelägenheter som omfattas av bikthemligheten.

Skyldigheten att svära eden beror på att tystnadsplikten gäller endast bikthemligheter och sådant som framkommit i själavård⁴². En präst kan känna till omständigheter som inte omfattas av bikthemlighetens tystnadsplikt och i vilka han har vittnesplikt på samma sätt som vilket annat vittne som helst. Genom att prästen svär eden kan dessa kategorier skiljas från varandra på ett tillförlitligt sätt. Genom att svära eden förbinder sig prästen att i saken berätta allt som inte berörs av bikthemligheten eller den lagstadgade tystnadsplikten⁴³.

Rättens ordförande ska se till att en präst inte hörs om sådant som omfattas av bikthemligheten. Ordföranden ska, när det finns orsak till detta, höra sig för om omständigheter som enligt lagen förpliktar ett vittne att vägra vittna. Ordföranden ska också, då det finns anledning, göra vittnet uppmärksam på innehållet i 17 kap. 23 § i rättegångsbalken.

⁴² Frände 1999, 364

⁴³ Om prästen samtidigt är tjänsteinnehavare i en församling eller kyrklig samfällighet är han eller hon bunden av 17 kap. 23 § 1 mom. 1 punkten i rättegångsbalken: Vittnesmål må icke avfordras: 1) tjänsteman eller den, som valts eller förordnats att förrätta offentligt uppdrag eller offentlig syssla, om sådant, som han i denna egenskap är pliktig att hemlighålla.

Tystnadspliktens ovillkorlighet även om samtycke ges

Även om den som anförtrott sig åt en präst skulle samtycka till att tystnadsplikten bryts fråntar detta inte prästen skyldigheten att hålla bikthemligheten. Inte ens intresset för utredning av ett grovt brott (maximistraff sex års fängelse eller mera) åsidosätter bikthemligheten.

För närvarande är det i vårt samhälle endast präster eller lektorer i tjänst som vem som helst kan vända sig till för att berätta om sina angelägenheter i vilken situation som helst. Den som anförtrott sig behöver inte vara rädd för att tvingas avslöja sina angelägenheter till exempel i en rättegång. Samhället har i sin lagstiftning berett sina medborgare denna möjlighet.

På samma sätt behöver de nära anhöriga till en åtalad inte heller tänka att de i bikt- eller själavårdssamtalet med en präst samtidigt avslöjar en brottsling som står dem nära, och inte fundera på om det vore moraliskt rätt att ge prästen sitt samtycke till att föra saken vidare. Oberoende av samtycke eller inte har prästen tystnadsplikt kring det som framkommit vid bikt eller själavård.

4.2.3 Anmälningsskyldighet

I 5 kap. 2 § 3 mom. i kyrkolagen föreskrivs att om någon i enskild bikt eller vid själavård uppenbarar att ett sådant brott är förestående som enligt allmän lag måste anges, ska prästen uppmana personen i fråga att underrätta myndigheterna eller den som är utsatt för fara. Är personen inte villig att göra det, ska prästen i god tid och med iakttagande av varsamhet ge saken till kända för myndigheterna, dock på ett sådant sätt att den som har anförtrott saken inte direkt eller indirekt blir röjd. Detta gäller även för en lektor i tjänst.

Strafflagen 15 kap. 10 §:

Den som vet att folkmord, förberedelse till folkmord, brott mot mänskligheten, grovt brott mot mänskligheten, krigsförbrytelse, grov krigsförbrytelse, tortyr, brott mot förbudet mot kemiska vapen, brott mot förbudet mot biologiska vapen, äventyrande av Finlands suveränitet, landsförräderi, grovt landsförräderi, spioneri, grovt spioneri, högförräderi, grovt högförräderi, våldtäkt, grov våldtäkt, grovt sexuellt utnyttjande av barn, mord, dråp, dråp under förmildrande omständigheter, grov misshandel, rån, grovt rån, människohandel, grov människohandel, tagande av gisslan, grovt sabotage, grovt äventyrande av andras hälsa, kärnladdningsbrott, kapning, brott enligt 34 a kap. 1 § 1 mom. 3 punkten som begåtts i terroristiskt syfte, grov miljöförstöring eller grovt narkotikabrott är på färde, men underlåter att i tid medan brottet ännu kan förhindras underrätta myndigheterna eller den som hotas av brottet, ska, om brottet eller ett straffbart försök därtill sker, för underlåtenhet att anmäla grovt brott dömas till böter eller fängelse i högst sex månader. (990/2009)

Till straff för underlåtenhet att anmäla grovt brott döms dock inte den som för att förhindra brottet borde ha angivit make, syskon, släkting i rätt upp- eller nedstigande led eller den som har gemensamt hushåll med honom eller en person som annars är närstående på grund av ett med dessa jämförbart personligt förhållande.

Underlåtenhet att anmäla ett grovt brott som är på färde fyller i sig kännetecknen för ett brott. Detta gäller även sådant som framkommit vid bikt eller själavård, men med den begränsningen att prästen eller lektorn i första hand ska uppmana personen att själv anmäla saken. Om personen inte samtycker till detta ska prästen eller lektorn själv anmäla saken till myndigheterna. Anmälan ska göras så att vederbörande (den som biktat sig) inte ens indirekt framgår. Om prästen inte anmäler saken utan håller den för sig själv är han skyldig till brott.

Anmälningsskyldigheten gäller endast de brott som uttryckligen räknas upp i lagrummet. Förteckningen, som utökats senast år 2009, är uttömmande. Dessutom bör beaktas att det är fråga om anmälan på förhand. Ingen har juridisk skyldighet att avslöja brott som redan begåtts, dock med beaktande av det som anges i kapitel 2.3 "Övrig lagstiftning" punkt 2 om anmälningsskyldighet (*barnskyddslagen 25 §, anmälningsskyldighet 3 mom.*) och punkt 4 (*lagen om klientens ställning och rättigheter inom socialvården, 812/2000, 18 § 3 mom.*) om utlämnande av de så kallade mindre brott enligt 18 § i klientlagen, i vilka utlämnandet är nödvändigt på grund av ett barns intresse eller ett synnerligen viktigt allmänt eller enskilt intresse⁴⁴.

Anmälningsskyldigheten i fråga om de ovan uppräknade grova brotten grundar sig på att anmälan syftar till att förhindra effekterna av brottet. Om brottet redan begåtts finns ingen anmälningsskyldighet för dessa brott heller. Om exempelvis A i bikt eller själavård berättar att han dödat B och brottet redan begåtts har prästen ingen juridisk skyldighet eller ens rätt att meddela myndigheterna detta. Situationen är en annan om gärningen redan begåtts men följderna ännu kan förhindras. Då uppstår anmälningsskyldighet. Om exempelvis A berättar att han eller hon skickat en brevbomb till B i avsikt att döda, men brevet ännu inte kommit fram, kan följden av brottet ännu förhindras och anmälningsskyldighet uppstår.

För att anmälningsskyldighet ska uppstå vid grova brott ska brottet vara "på färde". Detta innebär att vederbörande blivit övertygad om att brottet verkligen kommer att begås. Om det är självklart att en person inte i verkligheten planerar till exempel att döda någon utan endast har låtit detta undslippa sig i vredesmod under bikt uppstår ingen anmälningsskyldighet. Gränsfall

⁴⁴ Barnskyddslagen 25 § 3 mom.: "De personer som avses i 1 mom. är skyldiga att trots sekretessbestämmelserna göra en anmälan till polisen, när de på grund av omständigheter som de har fått kännedom om i sin uppgift har skäl att misstänka att ett barn utsatts för en gärning som är straffbar enligt 20 kap. i strafflagen (39/1889)."

Klientlagen 18 § 2 mom.: Den som ordnar eller lämnar socialvård skall på begäran oberoende av klientens eller den lagliga företrädarens samtycke lämna ut uppgifter ur en sekretessbelagd handling till polisen, en åklagarmyndighet och en domstol, om det är nödvändigt för utredande av ett brott som omfattas av anmälningsskyldighet enligt 15 kap. 10 § strafflagen (39/1889) eller för vilket det strängaste straffet är fängelse i minst fyra år.

18 § 3 mom. Uppgifter ur en sekretessbelagd handling får lämnas ut även på eget initiativ vid misstanke om ett brott som avses i 2 mom. eller när det föreligger misstanke om ett brott som är mindre grovt än vad som där nämns, om den som ordnar eller lämnar socialvård bedömer att utlämnandet är nödvändigt på grund av ett barns intresse eller ett synnerligen viktigt allmänt eller enskilt intresse.

kan uppstå om man inte kan vara säker på huruvida personen verkligen kommer att omsätta sitt hot i praktiken. Grundprincipen är att anmälningsskyldighet föreligger när en normal, förnuftig människa har en motiverad oro för att något mycket väl kan tänkas inträffa i framtiden men att det ännu finns en möjlighet att förhindra detta. I så fall undviker en präst eller lektor att själv bli anklagad för underlåtenhet att anmäla grovt brott, men gör sig samtidigt inte heller skyldig till osann angivelse. Anmälningsskyldighet kan också uppstå i ett fall då ett brott redan har begåtts men man genom angivelse kan förhindra att den brottsliga verksamheten fortsätter.

Enligt lagrummet föranleder förberedande av grovt sexuellt utnyttjande av barn av anmälningsskyldigheten, liksom även våldtäkt eller grov misshandel av barn. Grovt sexuellt utnyttjande av barn⁴⁵ definieras i 20 kap. 7 § i strafflagen:

7 § (540/2011) Grovt sexuellt utnyttjande av barn

Om

1) gärningsmannen har samlag med ett barn som inte har fyllt 16 år eller, i ett fall som avses i 6 § 2 mom., med ett barn som har fyllt 16 men inte 18 år, eller

2) vid sexuellt utnyttjande av barn

a) brottet begås mot ett barn vars ålder eller utvecklingsnivå är sådan att brottet är ägnat att orsaka barnet synnerlig skada,

b) brottet begås på ett synnerligen förödmjukande sätt, eller

c) brottet är ägnat att orsaka barnet synnerlig skada på grund av det speciella förtroende som barnet hyser för gärningsmannen eller på grund av att barnet på något annat sätt står i särskilt beroende ställning till gärningsmannen,

och brottet även bedömt som en helhet är grovt, ska gärningsmannen för grovt sexuellt utnyttjande av barn dömas till fängelse i minst ett och högst tio år.

Försök är straffbart.

Kännetecknen för brott uppfylls bland annat om barnet känner speciellt förtroende för eller är särskilt beroende av gärningsmannen. I sådana fall kan det sexuella utnyttjandet orsaka barnet svåra konflikter och långvarig skada. Sexuellt utnyttjande av barn kan också uppfylla kännetecknen för våldtäkt eller grov våldtäkt och det är då fråga om ett brott som ska anmälas.

Vid bikt eller själavård kan det vara svårt att avgöra när det är fråga om en handling riktad mot barn som förutsätter anmälan. I och med att bestämmelsernas syfte är att förhindra grova brott är det bättre att anmäla än att låta bli i situationer då den anmälningsskyldige har svårt att avgöra. Utnyttjande av barn är sällan brott av engångskaraktär. Särskilt när det gäller utnyttjande inom familjen eller den närmaste kretsen kan det pågå i årtal och inkludera ett flertal brottsliga handlingar. Anmälningsskyldigheten kan anses utsträcka sig till fall där fortsatt brottslig verk-

⁴⁵ Sexuellt utnyttjande av barn definieras i 6 § 2 mom.: *För sexuellt utnyttjande av barn döms också den som har samlag med ett barn som inte har fyllt 16 år, om inte brottet bedömt som en helhet är grovt på det sätt som avses i 7 § 1 mom. För sexuellt utnyttjande av barn döms dessutom den som handlar på ett sätt som avses i 1 mom. eller ovan i detta moment med ett barn som har fyllt 16 men inte 18 år, om gärningsmannen är barnets förälder eller står i en ställning till barnet som motsvarar en förälders och bor i samma hushåll som barnet.*

samhet bör förhindras. I bedömningen finns det skäl att alltid beakta barnets intresse och behovet av barnskydd och tröskeln att iaktta anmälningsskyldigheten ska därför vara låg. Med hänsyn till barnskydds målet är det skäl att också hålla låg tröskel för bedömning av brottsformen.

När anmälningsskyldighet uppstår förlorar en tilltänkt brottslig handling som framkommit vid bikt eller själavård det skydd bikthemligheten ger. Däremot får den person som biktat sig eller deltagit i det själavårdande samtalet inte heller nu röjas. Av denna anledning varierar det från fall till fall vilka uppgifter i ärendet som kan anmälas för myndigheterna. Om till exempel den som biktat sig eller sökt själavård är den som planerar handlingen kan den tilltänkta handlingen och dess mål anmälas. Om informationen fås av offret kan man förutom handlingen även anmäla namnet på den person som misstänks för handlingen.⁴⁶

För att 15 kap. 10 § i strafflagen ska tillämpas bör följande synpunkter beaktas:

- brottet kan ännu förhindras
- det är fråga om ett sådant brott som anges i förteckningen
- den som kommit för bikt eller själavård ska i första hand uppmanas att själv berätta om saken för myndigheterna
- i andra hand ska prästen själv agera och informera myndigheterna om saken
- den biktandes eller själavårdsklientens identitet får inte heller då avslöjas
- ingen har juridisk skyldighet att anmäla redan begångna brott (jfr skyldigheten enligt 25 § 3 mom. i barnskyddslagen)
- falsk angivelse är straffbart.

Man bör också komma ihåg att det är straffbart att låta bli att göra anmälan i ett fall då anmälningsskyldighet uppstått och detta gäller även präster och lektorer.

4.2.4 Skyldighet att lämna uppgifter

I avsnitt 2.3 i denna publikation, "Övrig lagstiftning", behandlas sådan lagstiftning som under vissa förutsättningar berättigar myndigheterna att få kännedom om sekretessbelagda ärenden. Om en präst eller en lektor i tjänst vid bikt eller själavård har fått kännedom om något sekretessbelagt kan han inte lämna ut sådana uppgifter som speciallagstiftningen ger rätt att begära. Om en präst eller en lektor i tjänst har fått kännedom om något sekretessbelagt på annat sätt uppstår skyldighet att lämna uppgifter på samma sätt som för kyrkans övriga medarbetare.

Ovillkorligheten i prästernas tystnadsplikt har i litteraturen värderats så högt att inte ens justitiekanslerns och justitieombudsmannens rätt att få upplysningar enligt 111 § i grundlagen,

⁴⁶ Biskopsmötet har våren 2011 gett en redogörelse över samordningen av bikthemligheten och barnskyddet, se bilaga 1.

vilken tolkats som 'obegränsad', torde gälla för ärenden som omfattas av prästens bikthemlighet. Eftersom grunden för bikthemligheten är teologisk och inte har ansetts kunna åsidosättas ens med den biktandes samtycke eller med stöd av ett utredningsintresse vid grova brott vore det inkonsekvent och mot tystnadsplikts syfte att tillåta att uppgifter lämnas till lagens högsta väktare för deras laglighetsövervakning.⁴⁷

4.3 Kyrkans övriga anställda

Många av kyrkans anställda (till exempel vaktmästare, församlingssekreterare, begravningsplatsarbetare och städare) blir dagligen tvungna att överväga vad som kan berättas för utomstående. Sådana uppgifter kan till exempel vara tid och plats för förrättningar. Utgångspunkten är att man inte får ge ut uppgifter som hör till människors privatliv. Den anställda har alltid rätt att be om råd och tala om saken med sin chef. Om man är tveksam till huruvida uppgifter får lämnas ut är det bäst att kontrollera rätten att ge ut uppgifterna. Kyrkans gudstjänstliv är i princip offentligt. I praktiken bör man dock vara mån om att skydda privatlivet.

4.3.1 Tystnadsplikt

Enligt 5 kap. 2 § i kyrkolagen gäller bikthemligheten endast präster och lektorer i tjänst. Det är inte möjligt att utvidga bestämmelsen till att gälla kyrkans övriga anställda. Kyrkolagen innehåller inga andra sådana sekretessbestämmelser som särskilt gäller endast en viss grupp av anställda inom kyrkan. Kyrkans övriga anställda behandlas därför som en helhet. Även om reglementen och instruktioner för olika grupper av anställda inom arbetsområdena kan innehålla bestämmelser om de anställdas tystnadsplikt gäller sekretessbestämmelserna på lagnivå alla anställda på samma sätt. Enligt hänvisningsbestämmelsen i kyrkolagen (KL 6:3) gäller i fråga om tystnadsplikten för kyrkans övriga anställda vad som föreskrivs i 23 § lagen om offentlighet i myndigheternas verksamhet.

Offentlighetslagen 23 § 1 mom.

Den som är anställd hos en myndighet eller innehar ett förtroendeuppdrag får inte röja en handling sekretessbelagda innehåll eller en uppgift som vore sekretessbelagd om den ingick i en handling, och inte heller någon annan omständighet som han har fått kännedom om i samband med sin verksamhet hos myndigheten och för vilken tystnadsplikt föreskrivs genom lag. En uppgift för vilken tystnadsplikt gäller får inte heller röjas efter det att verksamheten hos myndigheten har upphört eller det uppdrag som utförts för myndighetens räkning har avslutats.

Frågor som gäller gränserna för tystnadsplikten förekommer särskilt i det arbete som utförs av diakoniarbetare, specialungdomsledare, ungdomsarbetsledare samt anställda i barn- och

⁴⁷ Ervo 2001, 411

familjearbetet. Självvård och konfidentiella samtal ingår som en väsentlig del i arbetet för många anställda inom kyrkan (KO 4:1). Dessa självvårdande samtal utgör religionsutövning. Trots detta har lagstiftaren hänfört endast de uppgifter som präster och lektorer i tjänst fått kännedom om vid bikt och självvård till området för absolut bikthemlighet.

Den skillnad som råder i fråga om tystnadspliktens absoluta karaktär är klar i lagstiftningen, men inte nödvändigtvis lika klar för alla anställda inom kyrkan för att inte tala om alla de personer som dessa möter. När man berättar något för till exempel en diakoniarbetare eller en präst kommer man inte nödvändigtvis att tänka på att dessa har olika slags tystnadsplikt. I viss mån torde situationen kunna förbättras med hjälp av effektiv information eller genom att den anställda före den konfidentiella diskussionen berättar hur omfattande tystnadsplikten är. Information torde vara på sin plats åtminstone i situationer där den anställda kan förutse att han kommer att få kännedom om till exempel sådana uppgifter i samband med brott eller socialvård som andra myndigheter skulle vara intresserade av. Det är dock inte alltid möjligt att förutse sådant och den anställda kan inte veta vad personen vill anförtro sig om.

Tjänstemännens tystnadsplikt är oklar till följd av att de rättsliga bestämmelser som reglerar tystnadsplikten är många och lämnar rum för tolkningar. Det står inte alltid klart huruvida något omfattas av en tjänstemans tystnadsplikt eller inte. En anställd i kyrkan som fått kännedom om en sekretessbelagd uppgift (offentlighetslagen 23 §, 24 § och KL 6:3, 25:8,1) är bunden av tystnadsplikt om den anställda inte med stöd av lag förpliktas att lämna information eller den klient som tystnadsplikten är avsedd att skydda ger sitt samtycke till att uppgiften lämnas ut. I regel skiljer dessa två omständigheter den tystnadsplikt som kyrkans övriga anställda har från den ovillkorlighet som gäller för prästers och lektorers bikthemlighet.

4.3.2 Vittnesplikt

Enligt 17 kap. 23 § 1 punkten i rättegångsbalken får tjänsteman eller den som valts eller förordnats att förrätta offentligt uppdrag eller offentlig syssla inte vittna om sådant som han i denna egenskap är pliktig att hemlighålla. Enligt 17 kap. 12 § i rättegångsbalken förhindrar tystnadsplikten även att sådana handlingar som innehåller uppgifter som omfattas av tystnadsplikten används som bevis. En tjänsteman definieras i strafflagen på följande sätt:

Strafflagen 2 kap. 12 §

Med tjänsteman förstås i denna lag:

1) den som står i tjänsteförhållande eller därmed jämförligt anställningsförhållande till staten, till en kommun, till ett kommunalförbund eller något annat samarbetsorgan för kommuner, till den evangelisk-lutherska kyrkan eller ortodoxa kyrkosamfundet eller till en församling eller ett samarbetsorgan

för församlingar inom kyrkan eller kyrkosamfundet, eller till landskapet Åland eller Finlands Bank eller folkpensionsanstalten eller till någon annan självständig statlig anstalt, institutet för arbetshygien, kommunala pensionsanstalten eller kommunala arbetsmarknadsverket;

2) kommunfullmäktige och andra genom allmänna val utsedda medlemmar av representantskapet i ett offentligt samfund som nämns i 1 punkten, dock inte riksdagsmän i sitt riksdagsmannauppsdrag, liksom medlemmar av en kommunstyrelse, nämnd, direktion, kommitté, kommission eller delegation eller något motsvarande organ inom ett offentligt samfund eller en anstalt som avses i 1 punkten samt andra förtroendevalda inom ett offentligt samfund eller en anstalt som avses i 1 punkten, och

3) den som enligt lag eller förordning eller ett med stöd därav utfärdat förordnande utövar offentlig makt i ett annat samfund än de som nämns i 1 punkten, samt den som på nämnda grund på annat sätt än i ett samfund utövar offentlig makt.

Med offentligt anställd arbetstagare avses i denna lag den som står i arbetsavtalsförhållande till ett offentligt samfund eller en anstalt som nämns i 1 mom. 1 punkten.

Det bör beaktas att 17 kap. 23 § i rättegångsbalken i sig inte skapar någon tystnadsplikt utan endast bevarar tystnadsplikten även i en rättegång. För en tjänsteman måste alltså en bestämmelse om tystnadspliktens existens och dess innehåll finnas i någon annan lag, till exempel offentlighetslagen eller kyrkolagen.

På basis av bestämmelsen i rättegångsbalken kvarstår denna, i en annan lag föreskrivna, tystnadsplikt även när en tjänsteman ska vittna. Å andra sidan, om tjänstemannens tystnadsplikt någon annanstans i lagstiftningen har föreskrivits vara absolut kvarstår denna ovillkorlighet med stöd av 17 kap. 23 § i rättegångsbalken också i alla situationer när en tjänsteman är vittne i en rättegång. Det är inte möjligt att avvika från tystnadsplikten ens vid prövning av grova brott. Tystnadsplikten kan alltså inte åsidosättas med ett offentligt brottsutredningsintresse. Sådillvida är situationen klar.

I övrigt beror tystnadspliktens omfattning eller åsidosättandet av den, till exempel med huvudmannens samtycke, på hur omfattande eller absolut tystnadsplikten har föreskrivits vara i den speciallag som ligger till grund för den. Om tjänstemannens tystnadsplikt har föreskrivits till skydd för privata intressen kan den person för vars skydd tystnadsplikt har föreskrivits ge sitt samtycke till att tystnadsplikten åsidosätts. För tjänstemannen uppstår då vittnesplikt och han eller hon kan givetvis höras i en rättegång.

I den lag som ligger till grund för tystnadsplikten (se ovan kap. 3) kan det ingå en till en annan myndighet beviljad rätt att få kännedom om sådant som annars är sekretessbelagt. Om till exempel polisen har rätt att få uppgifter kan samma uppgifter lämnas som vittnesuppgift i en straffprocess om samma ärende.⁴⁸

⁴⁸ Frände 1999, 366. Salminen 1996, 26

4.3.3 Anmälningsskyldighet

Förutom präster och lektorer i tjänst har kyrkans övriga anställda ingen särställning i fråga om anmälningsskyldigheten, utan 15 kap. 10 § i strafflagen gäller dem på samma sätt som alla andra. Endast för präster och lektorer har anmälningsskyldigheten karaktären av varningsplikt. Med varningsplikt avses 5 kap. 2 § 3 mom. i kyrkolagen som föreskriver att om någon i enskild bikt eller vid själavård uppenbarar att ett sådant brott är förestående som enligt allmän lag måste anges, ska prästen uppmana personen i fråga underrätta myndigheterna eller den som är utsatt för fara.

Även barnskyddslagen innehåller en anmälningsskyldighet som gäller församlingarnas anställda och förtroendevalda. För präster och lektorer i tjänst går emellertid bikthemligheten före denna anmälningsskyldighet.

För anmälningsskyldigheten i övrigt redogörs ovan i avsnittet om präster och lektorer.

4.3.4 Skyldighet att lämna uppgifter

Andra anställda inom kyrkan än präster och lektorer i tjänst är skyldiga att utan hinder av sekretessbestämmelserna ge myndigheterna uppgifter med stöd av sådana föreskrifter på lagnivå som ska tillämpas även i den kyrkliga förvaltningen (se 3.3. "Övrig lagstiftning"). Rätt att begära uppgifter har bland annat förmyndarmyndigheterna, socialmyndigheterna, polisen, utökningsmannen och dataombudsmannen. Uppgiftslämnaren binds av skyldigheten att lämna uppgifter.

Det saknar betydelse på vilket sätt den anställda fått kännedom om det sekretessbelagda ärendet. Även om andra anställda än präster och lektorer i tjänst tar emot bikt och utför själavårdsarbete måste de lämna uppgifter om det som de fått kännedom om ifall lagen kräver detta (se kap. 3). Å andra sidan är de också berättigade att avslöja sekretessbelagd information om klienten samtycker till detta och om tystnadsplikten i ärendet har föreskrivits för att skydda klientens integritet (24 § 6, 23, 25–32 punkterna i offentlighetslagen och 25 kap. 8 § själavård och diakoniarbete i kyrkolagen)

4.4 Särskilda frågor som gäller vissa grupper av tjänsteinnehavare

4.4.1 Familjerådgivare

Familjerådgivningen inom Evangelisk-lutherska kyrkan i Finland utgör en del av kyrkans själavårdsarbete. Den som utses till en tjänst som familjerådgivare genomgår en specialutbildning

för familjerådgivare. För de präster som arbetar med familjerådgivning gäller samma lagrum som för andra präster inom Evangelisk-lutherska kyrkan i Finland. De samtal som en präst eller lektor i familjerådgivningsarbete för ska omfattas av den bikthemlighet som gäller för bikt och själavård.

En präst som arbetar som familjerådgivare är teologiskt sett präst även om familjerådgivningstjänsten inte definierats som en prästtjänst eller trots att han arbetar med stöd av ett avtal om köpta tjänster. Familjerådgivare med annan grundutbildning följer de bestämmelser som gäller för kyrkans övriga anställda. För medling i familjefrågor gäller också den särskilda tystnadsplikt som föreskrivs i äktenskapslagen.

Professionellt hjälpande förutsätter ofta konfidentiellt och flexibelt samarbete mellan olika aktörer samt juridisk specialkompetens. När det gäller att hjälpa familjer är nätverkande mellan olika yrkesgrupper och samarbete med olika aktörer en vedertagen praxis⁴⁹. Absolut tystnadsplikt hindrar inte den anställda från att hjälpa individen så bra som möjligt. I det enskilda fallet sker samarbetet alltid med klientens tillstånd och/eller i klientens närvaro. Den anställda får inte använda sekretessbelagda uppgifter för att skaffa sig själv eller någon annan fördel eller för att skada någon annan (23 § 3 mom. i offentlighetslagen.) Intentionen med arbetet är att hjälpa. Även om prästen vid själavård och bikt alltid har absolut tystnadsplikt får man diskutera den problematik som hänför sig till fallet. När ett arbetspar eller en arbetsgrupp tar hand om en klient är det inte fråga om enskild bikt eller själavård.⁵⁰

Principen om barnets intresse framhävs både i den så kallade barnlagstiftningen från 1980-talet och i en ändring av strafflagen som gäller sexualbrott mot barn, den nya klientlagen för socialvården och den barnskyddslag som trädde i kraft år 2008. Målet för den förnyade strafflagen är även att stärka skyddet för vuxnas fysiska integritet. Klientlagen stävar efter att dels underlätta och möjliggöra samarbete mellan olika aktörer till förmån för klienterna, dels stärka klienternas rättsskydd och datasekretess. Den nya barnskyddslagen syftar i sin helhet till att trygga barnets intressen.

Om det är fråga om en klient hos någon annan än en präst eller lektor inom familjerådgivningen och klienten inte ger sitt samtycke till samarbetet kan de bestämmelser som beskrivs ovan i kapitel 3.3 ”Övrig lagstiftning” i enskilda fall enligt prövning *åsidosätta tystnadsplikten*. Det är då särskilt fråga om bestämmelserna i 25 § i barnskyddslagen (kriterier är bl.a. hot mot barnets hälsa och utveckling⁵¹), 15 kap. 10 § i strafflagen (kriteriet är ett grovt brott som är på färde) och 20 § i klientlagen (väsentliga och nödvändiga uppgifter i socialvården). För präster

⁴⁹ Se sidan 52.

⁵⁰ Se även Kyrkostyrelsens utlåtande om regeringens proposition till Riksdagen med förslag till ändring av barnskyddslagen och vissa lagar som har samband med den. Ärendenummer 2009-00607.

⁵¹ Angående barnskyddslagen se närmare s. 20.

och lektorer som utför familjerådgivningsarbete gäller det som kyrkolagen föreskriver om bikt-hemlighet. Anmälningsskyldighet föreligger endast om någon yppar att ett sådant brott är på färde för vilket allmän lag föreskriver angivelseplikt (t.ex. grovt sexuellt utnyttjande av barn, våldtäkt, grov misshandel, grovt äventyrande av annans hälsa). Även i sådana fall ska saken anmälas så att vederbörande inte avslöjas.

Klientlagen gäller familjerådgivare som med stöd av ett avtal om köpta tjänster är sådana serviceproducenter som avses i lagen. Då tillämpas klientlagen i sin helhet och bland annat även följande lagrum som gäller klientlagens bestämmelser om lämnande av uppgifter och åsidosättande av sekretessplikten: 17 § och 18 § (kriterierna innebär att det ska vara nödvändigt att lämna ut uppgifter för att vård, omsorg eller utbildning ska kunna ordnas, för att förutsättningarna för försörjning ska kunna tryggas eller på grund av ett barns intresse eller ett synnerligen viktigt allmänt eller enskilt intresse). För att undvika konfliktsituationer ska det i avtal om köpta tjänster tas in en bestämmelse om att man i fråga om sekretess iakttar kyrkolagens särskilda bestämmelser om tystnadsplikt.

Familjerådgivningscentralerna erbjuder sådan medling i familjefrågor som föreskrivs i äktenskapslagen. Länsstyrelsen beviljar tillstånd att medla i familjefrågor enligt 23 § i äktenskapslagen. Till medling i familjefrågor hör separation eller hot om separation i äktenskap eller samboförhållanden och medlingen definieras i 20 § i äktenskapslagen (411/1987): ”Konflikter och rättsliga frågor inom familjen skall i första hand såvitt möjligt redas ut genom förhandlingar mellan parterna och avgöras genom avtal.” Medlaren ska fästa särskilt avseende vid att minderåriga barns ställning tryggas. Familjerådgivarna förhandlar i samband med medlingen om avtal som gäller vårdnad om barn och umgängesrätt men avfattar inte avtalshandlingarna (socialmyndigheterna utarbetar och fastställer avtalen) och deltar inte heller i utredningar som myndigheterna begär eller skriver utlåtanden när lagen angående vårdnad om barn och umgängesrätt tillämpas (361/1983). För medlingen i familjefrågor gäller alltså en egen sekretessbestämmelse (23 a § i äktenskapslagen som hänvisar till 15 §, 16 §, 20 § och 29 § i socialvårdslagen, nuvarande klientlagen). I praktiken har denna bestämmelse tillämpats så att om makarna under skilsmässoprocessen råkar i gräl och skilsmäsoärendet till någon del behandlas vid domstol ska medlaren inte ens instämd till rätten berätta sådant som kommit till medlarens kännedom under medlingen för eller emot den någondera föräldern⁵². Den instämnda måste infinna sig i rätten men får inte avslöja sådant som berörs av sekretessbestämmelserna.

⁵² Pettilä & Yli-Marttila 1999, 45

4.4.2 Präster som arbetar inom institutioner, organisationer och myndigheter

Detta kapitel gäller bland annat sjukhuspräster, fängelsepräster, militärpräster, präster i samhällsarbete, omsorgspräster och präster vid läroanstalter.⁵³

Själavård är ett vidsträckt arbetsområde och i vissa sammanhang kan själavårdsarbetet i fråga om sina metoder ligga nära annat vårdarbete, till exempel hälsovård, psykoterapi och annat rehabiliteringsarbete. Själavården skiljer sig dock från allt annat vårdarbete på så sätt att själavård alltid och i alla former ska betraktas som religionsutövning. Som själavårdare kan prästen alltså inte jämföras med en psykoterapeut eller någon annan med yrkesutbildning inom vårdbranschen, trots att metoderna för själavård till vissa delar sammanfaller med de metoder som används inom psykoterapi, vårdarbete och rehabilitering.

De präster som arbetar på sjukhus, i fängelser och på andra institutioner innehar i första hand prästtjänster. Deras uppgifter och roll på institutionerna och i myndighetsorganisationerna är att tjänstgöra som själavårdare. Därmed omfattas deras uppgift av bikthemligheten. I praktiken innebär detta personliga själavårdssamtal med människor som ber om sådana. I sin absoluta form gäller bikthemligheten i fråga om anställda på institutioner endast präster och lektorer i tjänst. För diakoniarbetare och andra anställda inom kyrkan som arbetar på institutioner och i myndighetssammanhang gäller i fråga om tystnadsplikt det som föreskrivits för kyrkans övriga anställda. Det är viktigt att klart och tydligt vid behov informera fångar, patienter och andra personer på institutionerna om detta ifall en anställd inom kyrkan för själavårdssamtal med dem.

Prästerna och kyrkans övriga anställda samarbetar med institutionerna och strävar efter att främja deras vårdambitioner. Detta får dock inte, varken för prästerna eller för de andra kyrkliga tjänsteinnehavarna, innebära att tjänsten jämföras med de tjänster som innehas av institutionens övriga personal. Prästtjänsten är inte en tjänst inom hälsovård, vårdarbete eller rehabilitering. På vissa institutioner, främst i fängelser och inom försvarsmakten, är prästtjänsten administrativt sett en av institutionens tjänster, men detta gäller endast till den del som inte gäller tjänstens karaktär som prästämbete, dvs. ett ämbete som grundar sig på religionsutövning. På grund av prästämbetets grundläggande karaktär är det viktigt att i samarbetet på institutionen göra det klart att prästen i vissa situationer, till exempel på vårdmöten, avdelningsmöten och motsvarande inte kan delta i samarbetet i någon annan egenskap än som präst. Den tystnadsplikt som gäller för bikt och själavård förpliktar prästen att behandla allt som kommit upp vid själavårdande samtal som absolut sekretessbelagt. På institutionerna kan man inte ändra på denna modell utan att samtidigt göra intrång på biktens och själavårdens utgångspunkter. En enskild präst har inte

⁵³ Kapitlet gäller även dem som inte nämns här men som arbetar i andra än kyrkliga sammanhang.

rätt att själv ändra definitionen av sin tystnadsplikt och enskilda institutioner eller myndigheter har inte heller rätt att med sina egna bestämmelser eller avtal förbigå skyldigheten till tystnadsplikt.

Samarbetet med institutioner och myndigheter är möjligt för prästerna bara under förutsättning att den absoluta tystnadsplikt som bikt och själavård förutsätter inte bryts. Att den hjälpbehövande ger sitt samtycke förändrar inte situationen i fråga om innehållet i samtalet, men berättigar prästen att förmedla begäran om hjälp vidare.

4.5 Utlämnande av uppgifter som en process

I den lagstiftning som reglerar utlämnandet av uppgifter anges olika förutsättningar och trösklar för utlämnandet. Den myndighet som ber om uppgifter ska i allmänhet framföra sin begäran skriftligt. Den som ber om uppgifter om en sekretessbelagd handling ska uppge användningsändamålet för uppgifterna samt övriga omständigheter som behövs för utredande av förutsättningarna för att uppgifterna ska lämnas ut⁵⁴.

Även om myndigheternas rätt att få uppgifter uttryckligen grundar sig på en bestämmelse om rätten att få uppgifter är den myndighet som lämnar ut uppgifter skyldig att försäkra sig om att uppgifterna kan ges lagligt. Det finns skäl att fatta ett beslut om utlämnandet av sekretessbelagda uppgifter⁵⁵.

En del av speciallagstiftningen utgår ifrån att en enskild anställd är anmälningsskyldig (till exempel 25 § i barnskyddslagen, 91 § i lagen om förmyndarverksamhet). Frågan behöver inte behandlas i församlingens förvaltningsorgan. Ofta är det dock så svårt att göra en anmälan att den anställda behöver stöd för att göra det. Detta stöd måste sökas på så sätt att de personer som berörs av anmälan inte kan identifieras. En enskild anställd har rätt att lämna uppgifter utan sin arbetsgivares medverkan. Han eller hon bär ansvaret både för att anmälan görs och om den inte görs.

I en del av lagstiftningen utgår man å andra sidan från att uppgifter lämnas på begäran av en annan myndighet (till exempel 90 § i lagen om förmyndarverksamhet). I 14 § i offentlighetslagen anges att beslut om att en myndighetshandling ska lämnas ut ska fattas av den myndighet som innehar handlingen. I lagrummet fastslås även att en uppgift om innehållet i en handling lämnas ut av en sådan anställd hos myndigheten som av denna har förordnats att handha detta uppdrag eller som det på grund av den anställdas ställning och uppgifter annars hör till. I praktiken torde detta innebära att den arbetstagare som ansvarar för arbetsområdet avgör hur en begä-

⁵⁴ Wallin & Konstari 2000, 289–290

⁵⁵ Wallin & Konstari 2000, 289–290

ran om utlämnande av uppgifter besvaras och vem som gör det. Till följd av ärendets natur och eventuella principiella karaktär kan det behandlas i ett församlingsorgan. I sådana fall ska arbetstagarens tystnadsplikt beaktas. Att saken behandlas i församlingen får inte leda till att tystnadsplikten därmed bryts.

Om en sekretessbelagd uppgift är införd i ett personregister är det registerföraren (till exempel församlingen) som utövar beslutanderätten i personregistret. Registerförarens beslutanderätt delegeras inte vidare till exempel till en anställd som använder datasystemet men som inte har beslutanderätt över registret. Även om det är fråga om ett rutinmässigt utlämnande av uppgifter ankommer ansvaret för åtgärden på registerföraren eller den person till vilken registerföraren har överfört beslutanderätten. Vanligen är det möjligt att enligt arbetsuppgifterna delegera även utlämnandet av en handling i ett personregister som innehåller sekretessbelagd information eller en del av denna. Om registerföraren inte utfärdat bestämmelser som vem som kan lämna ut information är det endast registerföraren som har rätt att överlåta uppgifter. Den som lämnar ut uppgifter är skyldig att försäkra sig om att uppgifter överlåts endast till den som har rätt till uppgifterna samt om att dessa inte råkar i fel händer⁵⁶.

⁵⁶ Sorvari 2001, 127-128

5 FÖRTROENDEVALDA OCH FRIVILLIGA MEDARBETARE

För förtroendevalda och frivilliga medarbetare gäller offentlighetslagens bestämmelser om tystnadsplikt. I offentlighetslagen har man strävat efter att definiera dem som omfattas av tystnadsplikten så heltäckande som möjligt.

Offentlighetslagen 23 § 1, 2 och 3 mom.

Den som är anställd hos en myndighet eller innehar ett förtroendeuppdrag får inte röja en handlings sekretessbelagda innehåll eller en uppgift som vore sekretessbelagd om den ingick i en handling, och inte heller någon annan omständighet som han har fått kännedom om i samband med sin verksamhet hos myndigheten och för vilken tystnadsplikt föreskrivs genom lag. En uppgift för vilken tystnadsplikt gäller får inte heller röjas efter det att verksamheten hos myndigheten har upphört eller det uppdrag som utförts för myndighetens räkning har avslutats.

Vad som bestäms i 1 mom. gäller även en praktikant eller någon annan som verkar hos en myndighet, den som verkar på uppdrag av en myndighet, den som är anställd hos den som utför ett myndighetsuppdrag och den som med stöd av lag eller ett tillstånd som utfärdats med stöd av lag har fått kännedom om en sekretessbelagd uppgift, om inte något annat följer av lagen eller tillståndet. En part eller dennes ombud eller biträde får inte för en utomstående röja en sekretessbelagd uppgift som erhållits på grundval av ställningen som part och som gäller någon annan än parten själv.

En person som avses i 1 eller 2 mom. får inte använda sekretessbelagda uppgifter för att skaffa sig själv eller någon annan fördel eller för att skada någon annan. [...]

Med stöd av offentlighetslagen tillämpas bestämmelserna om tystnadsplikt även på personer i förtroendeuppdrag, praktikanter och andra som verkar hos en myndighet, till exempel frivillig medarbetare, personer som verkar på uppdrag av en myndighet och personer som är anställda hos den som utför ett myndighetsuppdrag.

Tystnadspliktens omfattning och ovillkorlighet är för förtroendevalda alltså långt densamma som för ”kyrkans övriga anställda”.

För frivilliga medarbetare måste man göra en skillnad beroende på om de verkar på uppdrag av församlingen eller inte. Till exempel verkar personer som är engagerade i samtalsjäns-ten, väntjänsten eller Saapas-verksamheten och hjälpledarna i konfirmandundervisningen på uppdrag av församlingen. Om de frivilliga medarbetarna har en sådan ställning i församlingens verksamhet har de motsvarande tystnadsplikt som församlingens anställda när det gäller sekretessbelagd information som de fått kännedom om. Däremot har en församlingsmedlem som frivilligt ställer upp på församlingens basar inte en sådan ställning och tystnadsplikten är därför endast moralisk. Sådant som en frivillig medarbetare av den senare typen får kännedom om har inget juridiskt skydd, utan den frivilliga är skyldig att till exempel som vittne i en domstol under hot om straff avslöja det som anförtrotts honom.

Frivilliga under 15 år är i en annan ställning än äldre frivilliga, såtillvida att de inte påförs straffansvar även om de inte gör någon anmälan (kap. 3 § 4 i strafflagen).

Församlingen ska vara tydlig med vilket ansvar de olika grupperna av frivilliga har. Att underteckna en förbindelse om tystnadsplikt är en åtgärd som gör saken mer konkret både för

församlingen och för den frivilliga medarbetaren. Tystnadspliktens betydelse ska framhållas vid utbildningen och introduktionen av förtroendevalda och frivilliga. Församlingen ska se till att det ordnas handledning och stöd för de frivilliga och förtroendevalda som är bundna av tystnadsplikt. I utbildningen och introduktionen ska man berätta vilket stöd som finns att få.

Såväl i kyrkoordningen som i katekesen påförs församlingens medlemmar en skyldighet att handha själavård och erbjuda tillfälle till enskild bikt. En församlingsmedlem som i egenskap av någons nästa idkar själavård eller tar emot bikt omfattas endast av den moraliska tystnadsplikten. Tystnadsplikten för till exempel de lekmän som verkar inom olika väckelserörelser inom kyrkan saknar juridiskt skydd. Därmed omfattas de av eventuell anmälningsplikt enligt lagen.

I församlingarna samlas många olika slags grupper – sorgegrupper, bönegrupper, tillväxtgrupper av olika slag etc. – där människor öppnar sig och även kan tala om mycket svåra och känsliga saker. Om en sådan grupp leds av en anställd eller en frivillig medarbetare som verkar på uppdrag av församlingen tillämpas bestämmelserna om tystnadsplikt på denna person. Även gruppdeltagarnas tystnadsplikt är viktig och detta ska framhållas, till och med så att var och en skriftligen förbinder sig att hemlighålla det som diskuteras inom gruppen. Samtidigt måste man dock komma ihåg att en sådan sekretess inte åtnjuter något juridiskt skydd. Det innebär att församlingsmedlemmen kan vara skyldig att till exempel som vittne i en rättegång berätta vad han eller hon fått höra i gruppen. Det är också viktigt att beakta de yttre omständigheterna. Vid Tomasmässan kan till exempel själavård vid altaret förekomma. Detta bör ske så att utomstående inte hör vad som sägs.

Till församlingens verksamhet hör också förbön. Förbönsönskemål kan framföras på flera olika sätt. Församlingens anställda har ett stort ansvar för att den som ber om förbön när han eller hon framför sin begäran vet hur offentligt man kommer att be för ärendet.

6 SAMARBETSSITUATIONER

6.1 Samarbete

Myndigheter och andra aktörer i vårt samhälle samarbetar i dag i allt större utsträckning. Syftet med lagen om klientens ställning och rättigheter inom socialvården är att göra samarbetet mellan olika myndigheter klarare och förbättra klientens ställning. Även de anställda inom kyrkan deltar i många olika slags samarbete med skolväsendet och polisväsendet, den kommunala socialvården samt hälso- och sjukvården. Det finns dock skäl att komma ihåg att var och en som deltar i samarbetet oberoende av klientlagen är bunden av lagstiftningen inom sitt eget verksamhetsområde och att bestämmelserna inte alltid är likadana i alla branscher. Det är därför synnerligen viktigt att kyrkans anställda känner till de bestämmelser som reglerar deras deltagande i samarbetet. Det går inte att gemensamt avtala om något som avviker från normerna på lagnivå.

Tystnadsplikten innebär vanligen att man inte kan berätta om något sekretessbelagt ens till någon annan som har tystnadsplikt. Det är därför viktigt att de församlingsanställda som deltar i samarbete ber sina klienter om samtycke till att yppa sådant som gäller en viss person om det behövs i samarbetet. Klienten ska ombes ge ett specificerat samtycke av vilket framgår det sekretessbelagda ärendets art samt i vilket sammanhang detta eventuellt kan yppas. För att tillståndet senare ska kunna bevisas ska det ges skriftligt och förvaras på ändamålsenligt sätt. Med tanke på rättsskyddet är det viktigt att klienten inte ombes ge tillstånd till yppande av alla tänkbara sekretessbelagda ärenden som gäller honom utan tillståndet ska vara specificerat.

Man bör komma ihåg att en präst eller lektor i tjänst inte ens med klientens samtycke inom ramen för samarbetsprojekt kan yppa sådant som han fått kännedom om genom bikt eller självård.

Ju mer församlingarna och kyrkan samarbetar med olika myndigheter och serviceproducenter desto mer sannolikt är det att församlingens verksamhet upplevs som en del av ett system där olika aktörer strävar mot samma mål som är ändamålsenligt för vården av och omsorgen om klienten och samtidigt fungerar bra med tanke på klientens rättsskydd. Till exempel fäster klientlagen särskild uppmärksamhet vid att de rättsnormer genom vilka det föreskrivs om sekretess, erhållande och utlämnande av uppgifter samt myndigheternas inbördes relationer utgör en ändamålsenlig helhet⁵⁷. Om församlingarna bedriver nära samarbete med de aktörer som är bundna av lagen har myndigheter som enligt lag har rätt att få del av uppgifter även rätt att för-

⁵⁷ RP 137/99, 30

plikta församlingarna att lämna ut sådana. Man bör dock komma ihåg att lagens utgångspunkt är klientens, i synnerhet barnets, intresse. I regeringens proposition konstateras att bestämmelserna å ena sidan bör ge ett tillräckligt skydd för den personliga integriteten och å andra sidan ge myndigheterna en möjlighet till ändamålsenligt informationsutbyte för klientens bästa och förhindra oegentligheter och situationer där förmåner måste återkrävas. Samarbete mellan olika aktörer ger oftast goda möjligheter att hjälpa klienten på ett alltomfattande sätt men samtidigt bör framhållas att församlingen har sin egen särskilda uppgift och identitet – också med stöd av lagstiftningen.

6.2 Handledning och konsultation

Arbetshandledning används för att stödja de anställda i deras yrken och hjälpa dem att utvecklas som själavårdare. I arbetshandledningen behandlas sålunda även sådant som kommer fram under själavårdssamtal. Målet för arbetshandledningen är att den anställda ska lära sig av det egna arbetet, öka sin egen förståelse och reda ut de känslor som uppstått i arbetet. Arbetshandledningen är konfidentiell. Det material som behandlas i arbetshandledningen är huvudsakligen sekretessbelagt och omfattas därmed av tystnadsplikten. I arbetshandledningen är det väsentliga inte klientens identitet utan de behandlade ärendena genom vilka den anställda har möjlighet att fördjupa sin yrkeskunskap. Rapporterna över arbetshandledningen ska skrivas så att deltagarens identitet inte framgår. Även ärenden som gäller hela arbetsgemenskapen ska behandlas så att enskilda anställdas personliga angelägenheter hålls hemliga. Målet för arbetshandledningen är att hjälpa de anställda att växa i sin hjälparroll.

I kyrkans arbete väljs arbetshandledaren så att det avstånd som ett professionellt grepp förutsätter möjliggörs. En chef kan inte vara handledare för de medarbetare han är chef för. Det rekommenderas inte heller att anställda inom samma arbetslag står i handledarrelation till varandra.

Församlingen bör se till att det ordnas arbetshandledning också för frivilliga. Stödet kan ges till exempel av den församlingsanställda som organiserar verksamheten, av en annan medarbetare eller av en utomstående arbetshandledare. Stödet kan ges vid behov eller i form av regelbunden handledning för frivilliga.

Principen om konfidentiellt arbete gäller både arbetshandledning och konsultation. Tystnadspliktens betydelse framhävs till exempel om den anställda har råkat ut för ett så svårt fall att han eller hon har ett tvingande behov av att diskutera saken. Det är då möjligt att tala om saken i arbetshandledningen men ingen annanstans. Att dela på bördan inom professionella ramar hjäl-

per den anställda och tryggar samtidigt också dennes möjlighet att framöver stödja den hjälpbehövande.

Bilagor

Bilaga 1. Biskopsmötets redogörelse över samordningen av bikthemligheten och barnskyddet

Biskopsmötet har med stöd av 21 kap. 2 § 1 mom. i kyrkolagen gett följande redogörelse över tolkningen av 5 kap. 2 § i kyrkolagen i syfte att handleda präster och lektorer i samordningen av bikthemligheten och barnskyddet.

1. Barnskyddet som en del av den kristnes kallelse

Varje anställd och förtroendevald i kyrkan är skyldig att både som kristen och som medborgare medverka till barnskyddet och förhindra att barn far illa. Jesus tillskrev barnen ett okränkbart värde och förklarade att barnen är de största i himmelriket. Jesu ord och handlingar har inverkat på den västerländska uppfattningen om barns rättigheter. Utgående från sin egen trosuppfattning bär kyrkan särskild omsorg om att barnens rättigheter tillgodoses.

Enligt den lutherska trosuppfattningen är det överhetens uppgift att skydda varje människas rätt till en trygg uppväxtmiljö och personlig integritet. Målet med den finländska barnskyddslagen är att tillgodose barns rättigheter och förhindra att barn far illa. Med stöd av 5 kap. 25 § i barnskyddslagen har församlingens anställda och förtroendevalda skyldighet att omedelbart informera ansvariga organ hos kommunens sociala myndigheter om de i sin uppgift fått vetskap om ett barn vars behov av vård och omsorg, omständigheter som äventyrar barnets utveckling eller eget beteende förutsätter att behovet av barnskydd utreds.

Denna anmälningsskyldighet gäller även präster och lektorer.

Det enda undantaget från anmälningsskyldigheten i barnskyddslagen är den enskilda bikt och själavård som avses i 5 kap. 2 § i kyrkolagen. Denna paragraf om bikthemlighet begränsar sig endast och enbart till de situationer där det a) är fråga om enskild bikt eller själavård och b) det är en präst eller lektor i tjänst som tar emot bikten.

I situationer som inte klassificeras som enskild bikt eller själavård ska barnskyddslagens anmälningsskyldighet iakttas. I situationer där det är fråga om enskild bikt eller själavård är prästen bunden av den bikthemlighet som föreskrivs i kyrkolagen.

En präst kan möta situationer där det inte är lätt att få bikthemligheten och barnskyddet att gå ihop. De konkreta fallen är olika till sin karaktär och det går inte att ge anvisningar som kan tillämpas som sådana på alla situationer. Det behövs eget övervägande, förståelse av lagens syfte

och ofta också en samtidig tillämpning av olika bestämmelser. Tystnadsplikten och anmälnings-skyldigheten står inte juridiskt i konflikt med varandra och även i praktiken är det möjligt att samtidigt stå fast vid bikthemligheten och främja barnskyddet. Nedan presenteras synpunkter på samordningen av bikthemligheten och barnskyddet.

2. Biktens och själavårdens religiösa betydelse

Bikten baserar sig på den uppgift och fullmakt som Jesus gett kyrkan: ”Om ni förlåter någon hans synder, så är de förlåtna, och om ni binder någon i hans synder, så är han bunden” (Joh. 20:23; jfr Matt. 18:18). I bikten bekänner en människa sin synd för Gud och tar emot syndernas förlåtelse av Gud. Prästens uppgift är att som Kristi representant lyssna till syndabekännelsen och förkunna avlösningen, ge absolution.

Juridiskt sett är det vid bikt och biktsamtal fråga om religionsutövning. Rätten att utöva sin religion är en central mänsklig rättighet som har garanterats i grundlagen och religionsfrihetslagen. Bikt och själavård hör ihop. Till bikten som kyrklig handling hör nästan alltid ett själavårdande samtal. På motsvarande sätt utmynnar ofta det själavårdande samtalet i ett samtal som är att karakterisera som bikt. I den lutherska teologin går bikten och själavården så in i varandra att tystnadsplikten i de båda situationerna inte kan särskiljas. Numera uppfyller själavårdande samtal ofta biktens funktion.

Till bikten hör en strävan att försonas inför Gud och med andra människor och att korrigera sin livsföring. Enligt de lutherska bekännelseskrifterna tar sig en äkta ånger uttryck i en strävan att ta ansvar för sina egna överträdelser. Enligt Augsburgska bekännelsens apologi är en ”till det borgerliga livet hörande gottgörelse [...] nödvändig” och genuin ånger bör vara ”en hela livets förvandling till det bättre” (Apol. XII, 169–174). Kyrkan kan använda sin nyckelmakt också som bindenyckel, när en syndare som slagit in på fel väg inte är beredd att omvända sig (Apol. XII, 176; Schmalk. art. 9).

Om det inte finns förutsättningar för absolution är prästen inte skyldig att förkunna förlåtelse. Det är också möjligt att vänta med att uttala förlåtelsen till en senare tidpunkt, tills man tillsammans i en själavårdande process har arbetat med att undanröja hindren för absolution.

En av prästernas och lektorernas särskilda uppgifter är att sköta själavården bland dem som bor på församlingens område och ge tillfälle till enskild bikt (KO 4:1). Enligt kyrkohandboken kan ”vem som helst” bekänna sin syndfullhet eller en specifik synd vid enskild bikt och denna rättighet är inte knuten exempelvis till medlemskap i kyrkan.

Både förövaren och offret har rätt att få hjälp genom bikt och själavård. Det andliga syftet med bikt och själavård är att hjälpa människan på alla plan, inte att söka berättigande för ett brott som begåtts eller förbereds och inte heller att göra osanna angivelser. Hjälpfunktionen är teologiskt nödvändig och kan innebära olika saker. Förövaren ges till exempel hjälp att ta ansvar för att lösa sina egna problem, att söka vård eller att inför både Gud och människor gottgöra den skada man orsakat. Offret ges hjälp med att bearbeta de traumatiserande erfarenheterna och uppmuntras att söka vård.

3. Den juridiska betydelsen av bikthemligheten enligt kyrkolagen

I 5 kap. 2 § i kyrkolagen finns följande bestämmelser om bikthemligheten:

Det som har anförtrotts en präst i enskilt skriftermål eller annars vid själavård får inte röjas, ej heller den person som har anförtrott sig åt prästen.

När en präst hörs som vittne får han inte yppa det som har anförtrotts honom i enskilt skriftermål eller vid själavård.

Uppenbarar någon i enskilt skriftermål eller vid själavård att ett sådant brott är förestående som enligt allmän lag måste anges, skall prästen uppmana personen i fråga underrätta myndigheterna eller den som är utsatt för fara. Är personen inte villig att göra det, ska prästen i god tid och med iakttagande av varsamhet ge saken till känna för myndigheterna, dock på ett sådant sätt att den som har anförtrott saken inte direkt eller indirekt blir röjd.

I bestämmelsen är det fråga om en optimering där man samtidigt 1) garanterar att var och en som behöver det får hjälp via bikt (skriftermål) och ett samtal i förtroende, 2) förhindrar att bikthemligheten missbrukas och 3) förhindrar tilltänkta brott att genomföras och skyddar eventuella offer. Med stöd av 6 kap. 12 § i kyrkolagen gäller bestämmelsen också lektorer i tjänst.

I första momentet i paragrafen om bikthemlighet föreskrivs ovillkorlig tystnadsplikt vid enskild bikt och själavård. Det är fråga om enskild bikt när någon uttryckligen vill bekänna sin synd och ta emot förlåtelse för synderna. Det är fråga om själavård när man utifrån sammanhanget eller annars utifrån kontakten mellan prästen och den berörda personen kan dra slutsatsen att det är avsett att vara förtroligt eller när det uttryckligen konstaterats vara förtroligt. Den ovillkorliga tystnadsplikten gäller både *det* som anförtrotts prästen och *den* som anförtrott sig. Tystnadsplikten kvarstår även när en person avgått från eller förlorat prästämbetet eller avgått från eller förlorat sin lektorstjänst.

I bikthemlighetsparagrafens andra moment finns ett vittnesförbud. Prästen får inte ens som vittne yppa det som anförtrotts honom eller röja den som anförtrott sig. Tystnadsplikten gäller också vid förvaltningsförfarande och vid hörande av vittne i en förundersökning. I en rättsstat är det primärt polismyndigheterna som enligt lag utreder brott. I utredningen får polisen inte använda sig av någon som är bunden av tystnadsplikt, till exempel en präst, när denna har fått kännedom om saken via bikt eller själavård. En präst kan naturligtvis vittna, ifall han fått veta något på annat sätt än genom enskild bikt eller själavård.

I bikthemlighetsparagrafens tredjemoment finns en bestämmelse om ingripande- och anmälningsskyldighet. En präst eller lektor har dels tystnadsplikt när det gäller händelser i det förflutna, dels skyldighet att vidta åtgärder för att hindra brott som förbereds och skydda eventuella offer, om någon i enskild bikt eller själavård avslöjar att ett brott är förestående som enligt allmän lag måste anges. Den första åtgärden är att försöka få personen att själv underrätta myndigheterna eller den som är utsatt för fara. Om personen i fråga inte är villig att göra detta ska prästen underrätta myndigheterna *i god tid*, dvs. när brottet ännu kan förhindras, och *varsamt*, dvs. så att den som anförtrott sig åt prästen varken direkt eller indirekt avslöjas.

Paragrafen som föreskriver bikthemlighet förhindrar alltså inte prästen att ingripa, utan tvärtom ger den prästen skyldighet att göra det. Hur det görs varierar beroende på situation.

Uttrycket ”brott som enligt allmän lag måste anges” i tredje momentet kan anses hänvisa till brott som enligt 15 kap. 10 § i gällande strafflag (563/1998) ska anmälas. I strafflagens 15 kap. 10 § föreskrivs:

Underlåtenhet att anmäla grovt brott

Den som vet att folkmord, förberedelse till folkmord, brott mot mänskligheten, grovt brott mot mänskligheten, krigsförbrytelse, grov krigsförbrytelse, tortyr, brott mot förbudet mot kemiska vapen, brott mot förbudet mot biologiska vapen, äventyrande av Finlands suveränitet, landsförräderi, grovt landsförräderi, spioneri, grovt spioneri, högförräderi, grovt högförräderi, våldtäkt, grov våldtäkt, grovt sexuellt utnyttjande av barn, mord, dråp, dråp under förmildrande omständigheter, grov misshandel, rån, grovt rån, människohandel, grov människohandel, tagande av gisslan, grovt sabotage, grovt äventyrande av andras hälsa, kärnladdningsbrott, kapning, brott enligt 34 a kap. 1 § 1 mom. 3 punkten som begåtts i terroristiskt syfte, grov miljöförstöring eller grovt narkotikabrott är på färde, men underlåter att i tid medan brottet ännu kan förhindras underrätta myndigheterna eller den som hotas av brottet, ska, om brottet el-

ler ett straffbart försök därtill sker, för underlåtenhet att anmäla grovt brott dömas till böter eller fängelse i högst sex månader. (990/2009)

Till straff för underlåtenhet att anmäla grovt brott döms dock inte den som för att förhindra brottet borde ha angivit make, syskon, släkting i rätt upp- eller nedstigande led eller den som har gemensamt hushåll med honom eller en person som annars är närstående på grund av ett med dessa jämförbart personligt förhållande.

I förarbetet till lagen anges mer utförligt när anmälningsskyldighet uppstår. Enligt förarbetet hör det till förutsättningarna för att underlåtenhet att anmäla grovt brott ska vara straffbar att

1. ett brott som nämns i 15 kap. 10 § i strafflagen är på färde och har framskridit tillräckligt långt
2. man känner till målet, dvs. mot vad eller vilka det tilltänkta brottet kommer att riktas och på vilket sätt det är meningen att begå brottet
3. brottsplanen är så pass detaljerad och utarbetad att en rationellt tänkande och omsorgsfull person som får vetskap om planen förhåller sig allvarligt till den och beaktar den i sitt eget handlande.

Enbart vetskapen om en persons allmänna beredskap att begå ett grovt brott medför inte anmälningsskyldighet, liksom inte heller enbart en misstanke mot en person. Någon anmälningsskyldighet föreligger inte ifall uppgifterna om ett brott som förbereds är så ospecificerade eller vaga att myndigheterna eller den som hotas av brottet på grundval av dessa uppgifter inte kan överväga vilka åtgärder som behövs för att förhindra brottet och avvärja den fara som brottet medför.

Den som ska underrättas om att ett brott förbereds är myndigheterna eller den som är utsatt för fara. Den myndighet som främst kommer på fråga är polisen.

Enligt formuleringen i lagen är det brottet som ska anmälas, inte den som har för avsikt att begå brottet. Ofta är det dock inte möjligt att anmäla brottet utan att avslöja vem det är som förbereder det.

Om faran hotar flera personer ska alla de berörda underrättas. Om hotet riktar sig till en liten specifik grupp räcker det i allmänhet att en person underrättas. Om det till exempel är en familj som bor tillsammans som är utsatt för fara uppfylls skyldigheten när man underrättar en av familjemedlemmarna.

Förteckningen i strafflagens 15 kap. 10 § över brott som ska anmälas lever och förändras vartefter som lagstiftningen ändras. På senare tid har den kompletterats och kommit att omfatta allt flera slags brott. Kännetecknen för sexualbrott har också ändrats, de grova brottshandlingarna

har utökats, nya handlingar har kriminaliserats och motsvarande ändringsförslag har initierats. Bestämmelser om sexualbrott, definitionerna av dessa brott, graderingar och åldersgränser finns i 20 kapitlet i strafflagen.

En präst kan förutsättas känna till de brottsrubriceringar som nämns i 15 kap. 10 § i brottslagen. Däremot kan man inte förutsätta att en präst på förhand vet hur grovt en domstol i ett enskilt fall skulle bedöma att brottet är. Därför ska tröskeln att ingripa vara så låg som möjligt i de fall där prästen utgående från vad han får höra vid enskild bikt eller själavård har en grundad anledning att misstänka sexuellt utnyttjande av barn eller en annan liknande handling.

4. Anvisningar för samordning av bikthemligheten och barnskyddet

De fall då en präst eller lektor kan få höra om utnyttjande av barn kan delas in i tre kategorier.

Den person som anförtror sig åt prästen kan vara

- a) förövare, dvs. en person som har gjort sig skyldig till sexuellt utnyttjande av barn eller som på goda grunder kan misstänkas ha planer på att göra det
- b) offer, dvs. en person som berättar att han eller hon blivit utnyttjad
- c) utomstående, dvs. en person som berättar om vetskap eller misstanke om utnyttjande.

4.1. En präst som av *förövaren* får höra om utnyttjandet ska på alla sätt försöka hjälpa denna att korrigera sin livsföring och säkerställa att det som hänt inte upprepas. När man överväger fortsatta åtgärder bör man beakta handlingens art, offrets ålder, upprepning och tidsaspekter. Den skyldighet att ingripa och anmäla som förutsätts i bikthemlighetsparagrafens tredje moment gäller särskilt situationer där det framgår att en person känner en sexuell dragning till ett specifikt eller några specifika barn. Eftersom vi i ljuset av modern psykiatrisk forskning vet att en sådan dragning med stor sannolikhet är bestående är det i dessa fall motiverat att misstänka att ett brott är förestående eller riskerar att upprepas.

Om den som när planer på att utnyttja ett barn inte själv går med på att anmäla sig för myndigheterna ska prästen i god tid och med iakttagande av varsamhet ge saken till känna för myndigheterna eller den som är utsatt för fara, dock på ett sådant sätt att den som har anförtrött saken inte direkt eller indirekt blir röjd. Eftersom ett barn i sådana fall vanligtvis inte kan försvara sig är oftast det enda alternativet i praktiken att kontakta myndigheterna. I ett sådant fall kan man enligt lagen anmäla att ett brott planeras och ange det sannolika målet eller offret, men inte av-

slöja den person som anförtrott sig. Det är viktigt att prästen vidtar åtgärder för att förhindra brott och samtidigt bevarar tystnadsplikten enligt kyrkolagen.

Att söka sig till ett samtal i förtroende med en präst kan vara ett avgörande steg på väg mot omvändelsen. Till prästens pastoralansvar hör att vara beredd att vid behov gå in för en långvarig och psykiskt tung själavårdsprocess som strävar till att den som biktat sig för prästen omvänder sig. När det gäller en person som gjort sig skyldig till sexuellt utnyttjande av barn innebär detta bland annat att få den skyldige att söka vård och även erkänna de brott som begåtts för myndigheterna. Prästen kan avsluta en sådan själavårdsprocess först när han har förvissat sig om att förövaren själv har anmält sig till myndigheterna eller inlett en kontakt med hälsovården.

Prästen kan också låta bli att förkunna förlåtelse innan den som gjort sig skyldig till ett grovt brott har tagit de nödvändiga stegen mot korrigeringar i sitt liv och inom ramen för den samhällsordningen klarat upp den skada han orsakat. Om en präst under bikt eller själavård får höra om utnyttjande av barn ska prästen enligt eget övervägande använda den rätt att binda som ingår i bikten.

4.2. En präst som av *offret* får veta om utnyttjandet ska på alla sätt försöka hjälpa offret och säkerställa att personen framöver kan garanteras trygghet och inte utnyttjas. När man överväger fortsatta åtgärder bör man beakta handlingens art, offrets ålder, upprepning och tidsaspekter. Om det finns skäl att misstänka att förövaren upprepar sitt handlande ska prästen i första hand uppmuntra offret att anmäla saken till myndigheterna. Utgångspunkten är att prästen handlar i samförstånd med den som anförtrott sig. Självanklagelser och skam kan hindra offret från att handla och därför är det prästens uppgift att stöda och uppmuntra. Offret kan meddela saken vidare själv eller via en tredje person. Om offret på grund av nära släktförhållande eller av någon annan orsak inte kan gå med på detta ska prästen i god tid och med iakttagande av varsamhet ge saken till kännas för myndigheterna, dock på ett sådant sätt att den som har anförtrott saken inte direkt eller indirekt blir röjd. I ett sådant fall behöver man som regel ange handlingen och namnet på den som är misstänkt för brottet, så att myndigheterna får tillräckligt med information för att kunna förhindra brott. Av prästen förutsätts alltid ett synnerligen noggrant övervägande i varje enskilt fall, så att den person som gett informationen inte blir röjd, varken direkt eller indirekt.

4.3. En präst som får höra om händelsen av en tredje person kan uppmana denna att anmäla ärendet till myndigheten eller till den som hotas av skada och förvissa sig om att ärendet förs vidare. Om det finns skäl att misstänka att en eventuell förövare upprepar sitt handlande ska prästen försöka förhindra det genom att anmäla saken till myndigheterna. I så fall kan det plane-

rade brottet, det tilltänkta offret och även den brottsmisstänktes namn anmälas, förutsatt att namnet på den som anförtrott sig för prästen inte röjs, varken direkt eller indirekt.

Utgångspunkten är att tröskeln för att ingripa vid sexuellt utnyttjande av barn ska vara så låg som möjligt. Försummelse av anmälningsskyldigheten är ett brott, vilket även gäller präster och lektorer. Eftersom prästen inte med säkerhet kan utreda om ett brott verkligen begåtts och inte på förhand kan veta hur allvarligt en domstol skulle bedöma att brottet är, är det i oklara fall bättre att göra än anmälan än att låta bli.

Samtidigt ska en präst eller lektor beakta att också en osann utsaga och en falsk angivelse enligt strafflagen är straffbara handlingar. Det är alltid polisen som ansvarar för den egentliga utredningen och förhindrande av brott som riktar sig mot barn. Präster och lektorer är inte snokare och angivare, utan förkunnare av Guds ord och själavårdare.

Utgångspunkten är att en rationellt tänkande människas motiverade oro över ett barn eller en familj räcker för att nå över tröskeln för ingripande enligt anvisningarna ovan. Också enligt kyrkolagen har en präst eller lektor skyldighet att varsamt anmäla planer på grovt brott till myndigheterna, om prästen har fått kännedom om detta vid enskild bikt eller själavård. Med hänsyn till bikthemligheten är det viktigt att den person som anförtrott sig för prästen inte blir röjd, varken direkt eller indirekt.

5.Handledning och tillsyn

Ansvar för prästers och lektors utbildning, handledning och tillsyn fördelas mellan olika kyrkliga myndigheter.

Kyrkoherden ansvarar för korrekt skötsel av de kyrkliga förrättningarna och för utövandet av den enskilda själavården i församlingen. Kyrkoherden är chef för personalen inom församlingens andliga arbete och övervakar att församlingens verksamhet sköts i enlighet med kyrkans beaktelse och gällande bestämmelser (KO 6:34).

Till biskopens uppgifter hör att stöda och anvisa stiftets präster och ha tillsyn över att de fullgör de skyldigheter som hör till deras prästämbete och prästtjänst (KO 18:1).

Domkapitlet ansvarar för att stiftets präster och de som vigs till präster eller lektorer är förtrogna med de bindande bestämmelserna om tystnadsplikt och anmälningsskyldighet.

Kyrkans utbildningscentral ska se till att den fortbildning centralen ordnar för präster och lektorer beaktar de anvisningar som nämns i denna redogörelse.

6. Närmare information

Mera information om tystnadsplikt för kyrkans anställda finns i boken *Tid att tåga – tid att tala. Bikthemlighet och tystnadsplikt (Kyrkostyrelsens publikationer 2011)*.

Mera information om att förhindra att barn utnyttjas och om att främja barnskyddet ges i publikationen *Den som förleder en av dessa små... Kyrkans ansvar när det gäller att förebygga problemet med sexuellt utnyttjande av barn (Kyrkostyrelsens publikationer 2001:1)*.

Godkänd vid biskopsmötets session den 9 februari 2011

Ärkebiskop

Kari Mäkinen

Biskopsmötets generalsekreterare Jari Jolkkonen

KÄLLOR OCH LITTERATUR

Förvaltningsutskottets betänkande 31/1998

Förvaltningsutskottets betänkande om regeringens proposition med förslag till lag om offentlighet i myndigheternas verksamhet samt till lagar som har samband med den.

Regeringens proposition 137/1999

Regeringens proposition till Riksdagen med förslag till lagar om klientens ställning och rättigheter inom socialvården samt om ändring av socialvårdslagen och av vissa lagar som har samband med dem.

Regeringens proposition 30/1998

Regeringens proposition till Riksdagen med förslag till lag om offentlighet i myndigheternas verksamhet samt till lagar som har samband med den.

Regeringens proposition 23/1993

1993 Regeringens proposition till ny kyrkolag. Helsingfors.

Betänkande avgivet av kommittén för revision av kyrkolagen II boken

1988 Evangelisk-lutherska kyrkan i Finland. Serie A 1988:2/2.

Kyrkostyrelsens utlåtande 2003–00939

2005 Utlåtande till riksarkivet om hemlighållandet av handlingar som gäller bikthemlighet och själavård. Helsingfors.

Betänkande avgivet av kommittén för revision av kyrkolagen, I boken

1988 Evangelisk-lutherska kyrkan i Finland. Serie A 1988:2/1.

Svenska kyrkan, Biskopsmötet 2000

Tystnadsplikt och sekretess i kyrkans arbete.

Kyrkan och barnskyddsarbetet

2007 Bakgrundsmaterial för församlingens anställda om tidigt stöd och barnskydd. Kyrkostyrelsen.

Arbetsgruppen för ämbetsstruktur 2004, betänkande

Ervo, Laura

2001 Pappi todistajana. Lakimies 3/2001 s. 407–433. Helsingfors: Juristförbundet.

Frände, Dan

1999 Finsk straffprocessrätt I. Helsingfors.

Hormia, Lauri

1978 Todistamiskiellosta rikosprosessissa I. Vammala

1979 Todistamiskiellosta rikosprosessissa II. Vammala

Kettunen, Paavo

1998 Suomalainen rippi. Helsingfors: Kirjapaja.

2005 Salassapito ja puhuminen velvollisuutena. Kirkko-Taide-Viestintä. Markku Heikkilän juhlakirja. Red. Sari Dhima. Helsingfors: Finska kyrkohistoriska samfundet.

Kulla, Heikki

2000 Hallintomenettelyn perusteet. Gummerus.

Mikkola, Matti - Helminen, Jaakko

1994 Lastensuojelu. Gummerus.

Ojanperä, Jenni

2006 Todisteiden hyödyntämiskielto. s. 153–168. Teoksesta: Lappalainen, Juha & Ojala Timo (toim.): Kirjoituksia todistusoikeudesta. Helsingfors: Helsingfors hovrätt.

Peura, Simo

2001 Saarna ”ajaa” Kristusta. Saarnaan valmistautuminen, teoksesta Saarnan käsikirja.

Pettilä, Ulla – Yli-Marttila, Lea

1999 Eron vaiheet. Tietosanoma.

Räty, Tapio

2008 Nya barnskyddslagen. Helsingfors: Edita.

Salminen, Markku

1996 Poliisin tiedoksisaantioikeus ei uhkaa ammattiauttajan salassapitovelvollisuutta.
Sosiaaliturva 15/1996.

Sorvari Hannu

2001 Asiakastiedon suoja sosiaalihuollossa. Tammi.

Wallin, Anna-Riitta – Konstari, Timo

2000 Julkisuus- ja salassapitolainsäädäntö. Gummerus.

www.evl.fi

www.finlex.fi